

AKADEMIJA

političkog
osnaživanja
žena



TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
BOSNA I HERCEGOVINA

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales

Canada 

AKADEMIJA

političkog osnaživanja žena

Priručnici:

Učešće žena u politici

Liderstvo i politika

Uloga integriteta i transparentnosti u politici

Januar 2017.

Urednik/ce:

Tanja Topić
Edita Miftari
Srđan Blagovčanin
Milena Mastalo

Autorice:

Ajnura Akbaš
Anamarija Divković
Anela Ramić
Barbara Mijatović
Edina Čelebić
Edita Sabljic
Hanka Mehanović
Ivana Marelja
Marina Kucalović
Snežana Zorić
Sonja Mijić
Suzana Logara
Šejla Agić
Šemsa Mulić
Tijana Nikić
Željka Vračević

Štampa i dizajn:

“Grafix” s.p., Banja Luka

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales

Canada 

The opinions contained in this publication do not necessarily reflect those of the Government of Canada / 'Mišljenja sadržana u ovoj publikaciji ne odražavaju obavezno i mišljenja Vlade Kanade

SADRŽAJ

I UČEŠĆE ŽENA U POLITICI

| | |
|---|----|
| Uvodna riječ..... | 9 |
| Učešće žena u politici..... | 11 |
| Medijska slika političarke u Bosni i Hercegovini..... | 15 |
| Na koji način možemo promovisati sudjelovanje većeg broja žena u politici..... | 18 |
| Sudjelovanje žena u politici..... | 24 |
| Preispitivanje konvencionalnih pretpostavki o ulozi žene u društvu..... | 28 |
| Strategije participacije i integracije žena u političkom i društvenom životu..... | 35 |
| Sudjelovanje žena u politici..... | 39 |
| Žensko pravo glasa..... | 44 |
| Učešće žena u politici..... | 49 |
| Uticaj mas-medija na jednakost žena..... | 52 |
| Žene u politici - nedovoljno iskorišteni potencijal..... | 55 |

II ULOGA INTEGRITETA I TRANSPARENTNOSTI U POLITICI

| | |
|--|----|
| Uvodna riječ..... | 63 |
| Korupcija u Bosni i Hercegovini – „Kopnena hobotnica“..... | 64 |
| Politika i javna uprava..... | 71 |

III LIDERSTVO I POLITIKA

| | |
|---|----|
| Uvodna riječ..... | 85 |
| Žene i liderstvo u Bosni i Hercegovini..... | 87 |
| Žene u politici i njihove liderske pozicije..... | 91 |
| Lideri sutrašnjice..... | 94 |
| Liderske vještine kod žena: Slučaj Angele Merkel..... | 98 |

Uvodnu riječ za svaku od oblasti su napisali predavač/ice koji su održali predavanja u sklopu Akademije političkog osnaživanja žena. Eseje su napisale učesnice radionica/predavanja i njihova mišljenja ne predstavljaju nužno stavove TI BiH i donatora.

I UČEŠĆE ŽENA U POLITICI

UVODNA RIJEČ

Tanja Topić

Akademija za osnaživanje žena u političkom djelovanju i osvješćivanju o potrebi sudjelovanja u društvenom i političkom životu, koju je organizovao Transparency International BiH, bila je pravo osvježenje, kako u konceptualnom tako i u organizacionom smislu. Iako bismo u prvim koracima pomislili da ovakvih programa ima mnogo, putovanje kroz nekoliko gradova Bosne i Hercegovine u sklopu ove akademije pokazalo je, zapravo, nekoliko važnih stvari: da su iskustva, znanja i nivo svijesti različiti od grada do grada, da postoji ogromna potreba za ovakvim sadržajima, te da pojedine sredine jednostavno vane za otvaranje diskusije o sadržajima koji dotiču položaj žene u društvu i politici, da su u pojedinim sredinama patrijarhalni i konzervativni odnosi zamrznuti i da ih je teško razbiti, a da mnoge žene i same robuju nametnutim društvenim stereotipima i predrasudama, te da su u nekim slučajevima i same nositeljice konzervativnih stajališta, ali isto tako i da postoji jedno jezgro progresivnih mladih žena koje razbijaju ovakve okoštale strukture, spremne, otvorene da uče, razvijaju i potiču drugačija promišljanja i otvaraju zabranjene teme.

Akademija Transparency International-a bila je od samog početka mjesto širenja pozitivne energije i visokog stepena motivisanja mladih žena, od toga da ih se uključi u diskusiju do poticanja na pisanje radova koji će biti objavljeni. Mislim da je ovaj poticaj bio veoma bitan zato što se iz njega izvukla dvostruka prednost: na jednoj strani objavljivanjem ovih radova stvorena je odlična osnova za dalje unapređivanje i podržavanje dobrih ideja i koncepata koje su polaznice same razvile, a na drugoj strani Transparency International je mogao dobiti potvrdu da je konceptuološki postavio odličan program. Postići ovakav nivo

posvećenosti jednom programu najveći je uspjeh Akademije. Mislim da ipak ne treba tu stati. Sad sve te dobre pozitivne primjere treba objediniti i stvoriti sinergiju, u mjeri u kojoj je to moguće, pratiti dalje rad i angažman, zalaganje tih žena koje možda treba uvezati međusobno. Postignuta energija bi trebalo da bude pretočena u sinergiju koja bi uključivala međusobnu saradnju žena iz različitih gradova u kojima je program realizovan. To jeste jedan korak više koji neminovno nameće pitanje spremnosti samih učesnica programa da izađu iz sopstvene sredine, da pređu sve barijere, od entitetskih do etničkih, ali svakako da je kroz program kod većine učesnica iskazana spremnost rušenja predrasuda i stereotipa. Dodatni kvalitet ovog programa jeste to što je pokazao da većinu mladih žena ne opterećuju etničke predrasude, već da problemu položaja žene u društvu i politici pristupaju sistemski i supstancijalno. Time ne želim zaobići i osjećaj stečen u radu na Akademiji da su neke među mladim ženama još uvijek čvrsto zatvorene u svoj jednodimenzionalni svijet, nametnut od strane visoke politike koja potencira razlike na osnovu nacionalne i političke pripadnosti. Jedan dio mladih žena koje su prošle kroz ovaj program pokazale su određenu dozu političke zavisnosti, koja se manifestuje u određenom otporu da se razmotre različite ideologije ili stavovi. Svakako, njihovo učešće u programu treba posebno cijeniti, jer je i za njih bio dodatni napor suočiti se sa sopstvenim uvjerenjima.

Bitan doprinos Akademiji dao je izbor saradnika Transparency International-a, koji su svojim pristupom već u samom početku kreirali pozitivnu atmosferu, što je značajno opredijelilo sam tok programa.

UČEŠĆE ŽENA U POLITICI

*Snežana Zorić (Banja Luka)
Mentorica: Tanja Topić*

Donosioci političkih odluka u Bosni i Hercegovini su većinom muškarci. Kvote koje su uvedene 1997. godine, da političke partije na izborne liste moraju da stave najmanje 30% žena, su samo mali korak. Danas je taj procenat narastao na samo 40% žena na izbornim listama. Razloga zbog kojih su žene podzastupljene na izbornim listama, u organima stranaka, državnim institucijama i granama vlasti, ima više. Patrijarhalno društvo, socijalna situacija, predrasude, različita partijska i etnička pripadnost, obrazovanje ili čak nezainteresovanost ženske populacije jesu glavni krivci za ovakvo stanje. U Predstavničkom domu 1996. godine je izabrana samo jedna žena dok danas tamo sjedi deset žena. Uzimajući u obzir da Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ima 42 zastupnička mjesta, a da je samo šest žena dobilo direktne mandate, ostale četiri su ušle preko kompenzacijskih listi, ovi podaci su poražavajući. U entitetskim skupštinama žena zastupnica je još manje. Državni parlament, entitetske, kantonalne i opštinske skupštine pružaju najviše mogućnosti ženama da kreiraju nove politike, utiču i donose odluke, udružuju se i mijenjaju stanje u zemlji na bolje. Zbog malog broja žena u ovim institucijama one su nadglasane, njihov glas se ne čuje dovoljno, političkim partijama čiji su članovi su samo još jedan glas kad se donose odluke.

Mentalitet, patrijarhalno društvo i predrasude određuju gdje je ženi mjesto te koliki treba da bude domet njenih odluka. (Ne)obrazovanost i socijalna situacija veoma mnogo utiču na načine učestvovanja žena

u politici. Učestvovanje ne podrazumijeva samo prisustvo na listi svake dvije, odnosno četiri godine, nego mnogo više. Učešće žena podrazumijeva uticaj na odluke u savjetu etažnih vlasnika, mjesnoj zajednici, široj okolini, školskim odborima i radnom mjestu. Partijska pripadnost je prepreka za saradnju žena u različitim političkim partijama, jer ona je izabrana kako bi išla linijom manjeg otpora i klimala glavom, a ne da bi sarađivala sa političkim protivnicima i mijenjala svijet na bolje. Mediji koji pružaju bezbroj mogućnosti u nekim slučajevima ne pomažu nego čak stvaraju kontra efekat kad je u pitanju promocija svijetlih primjera žena u politici, promocija ideja i sjajnih primjera aktivnih žena u političkom životu.

Žene su danas subjekti političke moći, ali samo kad se odluke donose u institucijama. Danas se odluke donose van institucija, na zatvorenim sastancima gdje prisustvuju lideri partija. Ti razgovori se nerijetko vode u kafanama gdje ženama „nije mjesto“. Deklarativno zalaganje muškaraca za rodnu ravnopravnost, deklaracije, odluke o obaveznim ženskim kvotama, pozitivna diskriminacija kao i zakoni su mrtvo slovo na papiru bez istinske želje i borbe žene da postane ravnopravna i politički aktivna. Deset žena u Parlamentarnoj skupštini ili dvije u Vijeću ministara, samo šest načelnica od 142 opštine/grada gdje su održani izbori, ni jedna žena nikada nije bila u tročlanom predsjedništvu od završetka rata. Svi navedeni podaci su poražavajući s obzirom na to da u Bosni i Hercegovini postoji veliki broj obrazovanih, sposobnih, kompetentnih i jakih žena koje žele i mogu da kreiraju politke i donose odluke. Rijetke su uporne i jake pa uspiju u tome da se njihov glas čuje u političkoj partiji, lokalnoj zajednici i skupštini.

Mentorstvo kao ključ uspjeha

Žena koja želi da se aktivno bavi politikom duplo više mora da radi, ali i trpi, nego muškarci koji to isto žele. Često porodica, lokalna zajednica, politička partija pa i cjelokupno društvo nije blagonaklono prema ženama koje žele da budu jednake u politici, koja je još uvijek kod nas rezervisana samo za muškarce. Iz tog razloga žene koje su uspjele oglušile su se na negativne komentare, radile i izgradile sebe u partijama i nametnule se kao jednake sa muškarcima, treba da budu motivacija za sve ostale.

Najčešće žene počinju da se bave politikom članstvom u političkim partijama pa zato solidarnost, podrška i mentorstvo treba upravo tu da se dešava. Političarke koje su uticajne, a koje muškarci poštuju, prije svega u svojim partijama, treba da uzmu sebi za obavezu da budu društveno odgovorne prema budućim generacijama žena i bave se mentorstvom. Jedna u parlamentu, predsjedništvu, glavnom odboru neke partije ne može ništa veliko da uradi, ali ukoliko svojim radom uspije da se tu nađe još nekoliko žena, situacija se mijenja. Neformalne grupe žena, nevladine organizacije koje se bave svim pitanjima koja su vezana za prava žena i njihovom participacijom mnogo lakše mogu da lobiraju i stvaraju javne politike ako nađu političkog subjekta koji shvata zašto je to bitno, a to je žena.

Mentorke zastupnice bi kroz svoje primjere drugim članicama prenosile svoje znanje, iskustva koja su prolazile na svom putu i tako im olakšavale probleme na koje mogu naići. Kroz edukacije žene treba da uče o lobiranju, povezivanju sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima ljudskih prava žena, većoj participaciji žena u političkom životu i organizacijama koje okupljaju preduzetnice. Obrazovanje i

usavršavanje buduće aktivne političarke je najbitnije, jer samo tako može sama da se izbori sa predrasudama i bosanskohercegovačkim društvom koje još uvijek nije spremno za žene u politici. Uključivanje žena iz privatnog sektora kao mentora podrazumijeva da u narednom periodu lobiranjem javnih politika političarke mogu da doprinesu većem angažovanju žena u biznis sektoru. Žene su po svojoj prirodi osjećajnije i osjetljivije kada je socijalna politika i zaštita marginalizovanih grupa u pitanju. Mentorstvo bi trebalo i da se bavi ukazivanjem na diskriminaciju žena u medijima, mizoginiju, diskreditaciju i sve one pojave koje ne afirmišu žene da se bave politikom (stavljanje u prvi plan privatni život političarke). Mentorice bi trebalo da podstaknu žene da vrše pritisak na medije, traže da se svaka pozitivna priča objavljuje, da se pojavljuju u medijima i stalno ukazuju na pozitivne priče, hrabre ih i uče da budu aktivnije na svojim primjerima. Stalnim učenjem na pozitivnim primjerima mladih, sposobnih i obrazovanih žena u nevladinom sektoru se otvaraju šanse da žene budu kreatorke politika, a političarke budu te koje će ih realizovati u zakonodavnim tijelima kroz usvojene zakone. Različita partijska, ali i etnička pripadnost ne smije da postoji kad su interesi žena u pitanju.

Glas žena u svim granama vlasti će se čuti samo ako ih bude više, a to se može postići samo podrškom, zajedničkim radom i stalnim učenjem. Parlamentarke, odbornice, zastupnice, ministarke, sudinice znaju da samo zajedničkom borbom bez obzira na političku pripadnost u zakonodavnim tijelima, mogu da doprinesu boljem položaju žena.

MEDIJSKA SLIKA POLITIČARKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Sonja Mijić (Banja Luka)

Način na koji su političarke u Bosni i Hercegovini prikazane u svim vrstama medija može se posmatrati kao način na koji se percipira uloga žene na našim prostorima. Ono što je karakteristično za način pojavljivanja žena u medijima jeste da im je uglavnom dodijeljena sporedna, marginalizovana uloga i da su prikazane kroz svoje stereotipne uloge.

Kada je riječ o ženama političarkama, može se reći da se gore navedeno može u potpunosti primijeniti i na njih. Veliki broj žena u politici se prikazuje kroz njihove tradicionalne, stereotipne uloge. U prvi plan se ističe njihov fizički izgled, ostvarenost ili neostvarenost na porodičnom planu, pri čemu se najmanje pažnje posvećuje njihovom političkom angažmanu, ulozi koju imaju kao članovi u političkim partijama, ciljevima koje su ostvarile u organima vlasti i slično.

Da bismo što bolje razumjeli način na koji su političarke prikazane u medijima potrebno je da se spustimo sa apstraktnog nivoa razmatranja ove problematike i približimo konkretnim primjerima, pri čemu ću izaći izvan granica Bosne i Hercegovine i uz nekoliko primjera pokušati da prikažem situaciju u našem regionu.

Najsvježiji primjer dolazi nam iz susjedne Republike Srbije, gdje je nakon izbora novog sastava Vlade za ministra državne uprave i lokalne samouprave izabrana Ana Brnabić. Situacija ne bi izazvala nikakvu

pažnju da Ana Brnabić nije homoseksualnog opredjeljenja. Neposredno nakon njenog izbora naslovi štampanih medija bili su preplavljeni natpisima poput: „Srbija dobila prvu gej ministarku u svojoj istoriji“ ili pak „Ana Brnabić - prva gej ministarka“, pri čemu su mediji ulagali nadljudski napor da svakog dana otkriju po neki detalj iz njenog privatnog života. Pored „gej ministarke“ Srbija je nedavno dobila i „najlepšu ministarku pravde“, kako su u posljednje vrijeme mediji izvještavali o izboru Nele Kuborović na mjesto ministra pravde. Pored epiteta kao što su „lijepa“, „mlada“, „atraktivna“, često se u medijima isticalo i njeno bogatstvo koje je naslijedila od oca. Bez obzira na činjenicu da su njihovom izboru na vodeće pozicije u Vladi Srbije prethodili veliki trud i zalaganje u toku školovanja i nakon toga, za vrijeme profesionalne karijere, ipak su žene u navedena dva primjera prikazivane na način da su u prvi plan isticali njihovi privatni životi i fizički izgled.

Način na koji su političarke u Bosni i Hercegovini prikazane u medijima najbolje se mogao uočiti za vrijeme prošlogodišnje izborne kampanje kada je organizovana anketa „za izbor najseksipilnije političarke SDP-a“. U toku prethodne izborne kampanje za lokalne izbore političarke nisu mogle izbjeći novinarska pitanja poput: „Kako uspijети uskladiti profesionalne obaveze sa porodičnim?“, „Imate li dovoljno vremena za porodicu?“

Ista pitanja se veoma rijetko ili čak nikada ne postavljaju muškarcima. Na osnovu ovoga možemo zaključiti da se sfera političkog života i dalje smatra prostorom koji pripada muškarcima. Na žene koje se nađu u političkoj sferi života i dalje se gleda kao na „stvorenja koja su zalutala u nepoznati svijet“ i koja će zarad uspjeha u političkom životu zanemariti privatni, ako ga kao takvog uopšte i imaju.

Zašto je način na koji su političarke prikazane u medijima toliko bitan? Činjenica je da je život u XXI vijeku postao nezamisliv bez upotrebe sredstava javnog informisanja. Način na koji se prikazuju javne ličnosti od velike je važnosti, može se čak reći da je medijska slika ponekad čak važnija od stvarnosti. Mediji nisu samo odraz stvarnosti u kojoj živimo, oni u velikoj mjeri utiču na nju, oblikuju je i utiču na svijest i način razmišljanja ljudi koji su joj svakodnevno izloženi. Ukoliko bismo medije shvatali samo kao „odraz“ stvarnosti to bi značilo da su žene u medijima prikazane na način kako ih mi želimo vidjeti, kao supruge, kćerke, udate, neudate, majke, nerotkinje, lijepe, atraktivne, bogate nasljednice i slično. Ukoliko medije shvatimo kao sredstvo koje u velikoj mjeri oblikuje stvarnost možemo reći da oni snose dio odgovornosti za način na koji su političarke prikazane u medijima. Vjerujem da je istina negdje između.

NA KOJI NAČIN MOŽEMO PROMOVISATI SUDJELOVANJE VEĆEG BROJA ŽENA U POLITICI

Edina Čelebić (Mostar)

U svijetu predrasuda i raznih stereotipa jako je teško biti uspješna i politički angažovana žena. Žene Balkana, historijski posmatrano, nisu imale veliki utjecaj u politici, štaviše „položaj žena u politici je užasavajući i ono malo žena koje su uspjele da se probiju pored svojih stranačkih kolega nemaju nikakvu podršku“.

Na odluku žena da se kandiduju i njihovo okruženje da prihvati kandidaturu žene veliki uticaj imaju tradicionalna shvatanja, predrasude prema ženi, što utiče na samopouzdanje žene i želju za učešćem u političkom životu. Mogućnost žena da se više uključe u politički život zemlje zavisi od velikog broja faktora, prvenstveno od obrazovnog, profesionalnog i socijalnog statusa, razvijenosti demokratskih institucija, ženskih organizacija i procjene mogućnosti u ostvarivanju podrške u izbornoj kampanji.

Politička angažiranost žena uvijek je aktuelna tema u BiH. Vrlo je mali broj žena u izvršnoj vlasti, naročito na višim nivoima. Generalni razlozi takvog stanja su brojni, konzervatizam društva, stanovište da je politika “muški posao”, ali najviše od svega nepovjerenje koje većina bosanskohercegovačkih partija iskazuje prema ženama u svojim redovima. Žene u politici imaju određenu mekoću, što je pozitivna promjena koju naša zemlja, zemlje regije i svijeta prave, dajući šansu ženama.“

Na smanjenje učešća žena u javnom životu uticalo je pogoršanje položaja žena na tržištu rada, povećanje nezaposlenosti, smanjen

pristup izvorima finansiranja, resursima i novom znanju, smanjenje socijalne uloge države, rast siromaštva i povećanje diskriminacije. Žene su poznate kao gubitnice u tranziciji, imajući u vidu feminizaciju siromaštva, deprofesionalizaciju, porast nasilja i opšte nesigurnosti.

Bez obzira na trenutnu situaciju, broj žena na vodećim položajima se ipak povećava.

Da bi bila uspješna, politički angažovana žena i dobra liderka potrebno je da se dobro promoviše i da se dopadne narodu i zadobije njegovo povjerenje.

Da bi se promovisala jedna žena u politici potrebno je mnogo napora i truda, a samim tim što je žena u ljudima budi razne stereotipe.

Prvo što te svi pitaju je: "Jesi li udata", te „Šta tvoj otac misli o tome što putuješ sama okružena muškarcima?"

Unatoč svim preprekama jedna žena se ipak može promovisati, istaći i uveliko sudjelovati u politici.

Ukoliko to želi postići, uvijek mora biti vođa, uvijek ispred svih drugih i ličnim primjerom pokazati gdje sve to vodi. Da bi sudjelovala i održala svoje mjesto pod političkim nebom, žena mora posjedovati veliko samopouzdanje, upornost i strpljenje. Dobroj liderki najvažnija je komunikacija sa širom javnošću, a najbolje ostvarenje toga cilja je putem medija.

Mediji su danas sastavni dio našeg društva i samim tim najbolji pokazatelj kako mogu prikazati lidere u pozitivnom ili negativnom kontekstu.

Najvažnije je da je mediji prikažu kao hrabru ženu sa stavom, snalažljivu, izdržljivu, organiziranu, ravnopravnu, ženu koja može učiniti mnogo za kompletnu zajednicu i koja će svojim udjelom u politici doprinijeti samo dobrobiti te zajednice.

Da bi se promovisale, žene u politici treba da:

- razvijaju sposobnost uticaja na druge, da svoje ciljeve usklade sa ciljevima tima ili organizacije;
- da postigne mnogo više od ostalih pojedinaca u timu.

Da bi se jedna žena promovisala i svojim sudjelovanjem postigla velike rezultate u politici potrebno je da posjeduje prijatnu ličnost, ličnost sa prefinjenim stilom.

Istinski jaka žena mora pokazati svoju snagu, nikako strah od jačeg pola, jer samo istinski snažna i hrabra žena može da bude dobra liderka i može da dosegne i sam vrh.

Žena svojim sudjelovanjem mora pokazati samo najbolje da bi bila prepoznatljiva i da bi se istakla u masi muškaraca "političkih vukova".

Da bi se istakla jedna žena mora biti:

- obrazovana,
- dovoljno pametna da zna da odabere i uzme ono što je za nju dobro, a da to dobro doprinese i zajednici;
- dovoljno hrabra i drska da je baš briga šta će drugi reći ili misliti o njenom izboru;

- dovoljno lijepa (sređena) da može svojom pojavom opravdati očekivanja, a da ima svoje kriterijume jer zna šta želi, a da to opet nije ni previše, niti premalo;
- dovoljno samosvjesna i svjesna drugih da zna kako da se ponaša u svakoj (ili u većini) situacija, da održi dobre odnose sa okolinom, a pritom ne naškodi sebi;
- dovoljno mudra da zna da nije najpametnija, niti najbolja, ali da je dovoljno jaka da uvijek juriša na pobjedu jer se ne boji opasnosti koje vrebaju oko nje.

Žena također mora biti temeljita u radu, odlučna i čvrsta u ostvarivanju ciljeva, uz određenu dozu drskosti. Također je potrebno da posjeduje otvorenost u komunikaciji i da pretvara riječi u djela.

Sve navedene stavke mogu promovisati jednu ženu i njeno sudjelovanje u politici, te istaknuti njene prave vrijednosti, njene kvalitete, njenu spremnost na borbu i ostvarenje cilja.

Samim tim što je narod već u nevjerici oko vodstva žena, ona se mora boriti s tom činjenicom i istaknuti svoj kvalitet na najbolji mogući način kako bi to ljudi prepoznali i kako bi joj vjerovali kao dobroj liderki i dobrom političkom vođi.

Političari u medijima najčešće govore o ženama koristeći se stereotipnim modelima kao onim koje u većoj mjeri padaju na teret države (studentkinje, majke/porodilje), a manje kao osobe koje doprinose razvoju zemlje (naučnice, poduzetnice). Stoga je neophodno poduzeti sistematske korake s ciljem dugoročnih promjena.

Prema nekim istraživanjima, žene imaju poseban senzibilitet u javnom djelovanju. Pored znanja posjeduju posebne vještine, to jest osjetljivije su na odnose, pokazuju da im je stalo i u tom smislu imaju podršku birača. Naravno, to ne znači da su manje efikasne u postizanju konkretnih ciljeva.

Činjenica da je žena na čelu države može značiti veliku prednost, jer puno govori o sredini koja je izabrala ženu kao svoga vođu.

Primjer toga na našim prostorima je i predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović, koja je svojim sudjelovanjem u politici dokazala da su žene ipak jake i da mogu da se dovedu i do samoga vrha.

Također, primjer svjetske civilizacijske borbe za politička prava i primjer uspješne žene u politici i svijetu je svakako Angela Merkel. Žena koja svojim djelovanjem može probuditi svijest svih žena i dati im podstreka ne samo za sudjelovanje u politici, nego i napredovanje u njoj.

Bez obzira na razne stereotipe, bez obzira na to što se prednost daje muškarcima i što se žene nalaze u diskriminirajućem položaju, one itekako mogu da sudjeluju u politici, da svojim trudom radom i zalaganjem doprinesu cijeloj zajednici, da se istaknu iznad svih drugih lidera i dosegnu sami vrh.

Uz pomoć medija koji će je prikazati kao sposobnog vođu, pomoću harizme, hrabrosti, snalažljivosti i drskosti, žena će se istaknuti i dokazati da je baš ona pravi izbor za dobrobit zajednice.

Promovisaće se tako što će:

- pravilno voditi grupu/zajednicu i ujedno ih motivirati;
- imati jasan cilj šta želi postići;

- imati autoritet;
- imati veliki uticaj.

S obzirom na to da je žena jedno krhko, osjećajno biće, a politika je surova i oštra, da bi se promovisala ona mora dati svoj maksimum, pa čak promijeniti i samu sebe da bi se izborila sa opasnostima koje vrebaju i da bi dostigla najviši vrh u svijetu politike.

Literatura

1. <http://www.infohouse.ba/>
2. <http://www.cbs-css.org/autorske-analize/139-danijela-milic/281-rodna-ravnopravnost-u-javnoj-politici-srbije-u-svetlu-evropskih-integracija>
3. <http://www.tportal.hr/vijesti/predsjednicki-izbori-2014/365662/Pogledajte-koje-su-zemlje-prije-Hrvatske-izabrale-zenu-za-predsjednicu.html>
4. <http://lider.media/aktualno/biznis-i-politika/hrvatska/zasto-su-zene-u-politici-rijetka-vrsta/>
5. <http://www.klix.ba/vijesti/bih/zbog-predrasuda-i-stereotipa-bh-drustva-zene-tesko-dolaze-do-uspjeha-u-politici/140529086>
6. <http://www.voxfeminae.net/vijestice-list/hrvatska/item/9564-uloga-zena-u-politici-zastupljenost-i-ravnopravno-sudjelovanje>
7. <http://www.zenezenama.org/zene/images/dokumenti/publikacije/analiza-rezultata-istrazivanja-.pdf>

SUDJELOVANJE ŽENA U POLITICI

Šejla Agić (Tuzla)

Na osnovu sopstvenog iskustva, želim podijeliti utisak da su žene u našem društvu sputavane. To sputavanje usko je povezano sa samom činjenicom da su ženskog roda, a ne njihovim fizičkim ili intelektualnim predispozicijama. Ko bi rekao da skup anatomske, fiziološke i psihološke obilježja, po kojima se razlikujemo, mogu toliko utjecati na karijeru i općenito život jedinke.

U svijetu postoji nedovoljan broj liderki. Žene nisu dovoljno zastupljene na vodećim pozicijama, bez obzira da li se radi o privatnom sektoru, državnim službama ili akademskim zajednicama.

Tradicionalno, liderstvo podrazumijeva moć, ali stereotipi liderstva su tijekom godina promijenjeni. Od žena na rukovodećim pozicijama se često očekuje da pokažu tipično „muško ponašanje“ na poslu, kao što su odlučnost, autoritet i neposrednost. Svi klasični „ženski stereotipi“ su neprihvatljivi i automatski ženu čine lošom liderkom. Dakle, žene su često izazvane da ispune očekivanja tradicionalnih rodnih uloga i da se uklope u patrijarhalne modele moći. Ovo se i dalje događa bez obzira na već dokazane sposobnosti žena kao vođa i nosilaca promjena. Niz formalnih i neformalnih prepreka mogu ograničiti učešće žena u politici. Norme o ženskim odgovarajućim ulogama i liderskim sposobnostima oblikuju i težnje i mogućnosti. Učešće u vlasti na lokalnom nivou može biti dobar put do učešća na nacionalnom nivou. Generalno, mislim da su strukturalne barijere kroz diskriminatorne zakone i institucije velika prepreka za žene u politici.

Globalno promatrajući, političko učešće žena je jako ograničeno. Činjenica da su u nekim zemljama žene dobile samo pravo glasa na izborima u XXI stoljeću je poražavajuća. Po statistikama IPU-a (Inter-Parliamentary Union) iz novembra 2016. godine, Bosna i Hercegovina se nalazi na 82. mjestu po procentu zastupljenosti žena u nacionalnim parlamentima (9 od 42 mjesta). Vladajuće društvene norme, štetni stereotipi i predrasude i dalje otežavaju ravnopravno učešće žena u javnom i političkom životu. Čak i pored obavezujućeg domaćeg i međunarodnog pravnog standarda od minimum 40 posto učešća manje zastupljenog pola (žena) u političkom i javnom životu, stanje je drugačije u demokratijama u kojima je jedan od glavnih uslova ravnopravno učešće žena i muškaraca u istom.

U teoriji su na Općim Izborima u BiH 2014. godine političke stranke ispunile zakonske okvire na kandidatskim listama, ali ne i u praksi, odnosno mandatima, što je trend koji se nastavlja iz izbora u izbore. Međutim, zastupljenost na izbornim listama nije nikakva garancija ravnopravne participacije žena kako u politici tako i u procesu predizborne kampanje koja pruža osnovni temelj za izbor kandidata/kandidatkinja na određene funkcije. Rodna diskriminacija žena je iz stranačkog i političkog života prenijeta i u medije. Apsolutna nezainteresiranost i nedovoljno posvećene pažnje od strane medija kandidatkinjama i njihovim političkim idejama tijekom predizborne kampanje je uzročno–posljedična, bez dovoljno informacija glasači će svoj glas dati onim muškarcima kojima je posvećeno više nego dovoljno medijskog prostora o njihovim političkim ciljevima i programima.

Iz Agencije za ravnopravnost spolova BiH smatraju da je zabilježen blagi porast učešća žena u općinskim vijećima u odnosu na prošle

lokalne izbore. Uključivanjem većeg broja žena u politiku i javni život imali bismo mnoge društvene, političke i ekonomske dobiti. Često se muškarcima daje povjerenje i prednost, bez obzira na njihov stvarni kvalitet, a da se pritom potpuno zanemaruju kvalifikacije i potencijal koje žene imaju. No, i dalje po pitanju mjera koje podstiču ravnopravnost spolova nema konkretnih primjera. Većinom su to finansiranja i sufinansiranja projekata organizacija civilnog društva.

Samo postojanje zakonskog okvira i institucionaliziranih mehanizama nije dovoljno za postizanje stvarnog napretka u oblasti ravnopravnosti spolova. Moramo stvoriti i političku volju, kulturno i društveno okruženje i uslove da se on može adekvatno ispuniti. Iako na nivou BiH (na entitetskoj, kantonalnoj i lokalnoj razini) postoji Gender akcioni plan za period od 2013 – 2017. godine, smatram da je potrebno da svaka općina, odnosno grad, usvoji lokalni Gender akcioni plan u skladu sa stanjem i potrebama lokalne zajednice.

Što se tiče profiliranja žena, moramo početi mijenjati stereotipne modele u kojima smo najčešće prikazane kao teret državi (studentkinje, majke/porodilje), a više se orijentirati na predstavljanje kao osoba koje doprinose razvoju zemlje (preduzetnice, stručnjakinje, naučnice). Neophodno je preduzeti sistemske korake s ciljem postizanja dugoročnih promjena gdje se na žene više neće promatrati kao na socijalno ugroženu populaciju, već kao pokretačice promjena i nositeljice uspjeha.

Dobar način podsticanja žena da se uključe u politički i javni život također je i putem civilnog sektora kroz razne seminare, radionice, predavanja itd. gdje druge, već uspješne i ostvarene žene (ali i muškarci) mogu motivirati sve neaktivne žene. U okruženju koje je poprilično

patrijarhalno, u kojem odrastamo, živimo i gradimo svoje živote, često nam trebaju riječi ohrabrenja od drugih, ostvarenih ljudi da nam daju „vjetar u leđa“, stoga smatram da je ovaj način jako bitan za kreiranje političke ličnosti na našem podneblju.

Također, trebaju se izmijeniti i zakonska rješenja kao što su kvote u Izbornom zakonu. Sama postojeća zakonska odredba, tj. rodna kvota od 40% na izbornim listama je diskriminatorna. Izmjenama Izbornog zakona BiH treba se uvesti rodna kvota od 50% te se trebaju poduzeti dodatne mjere koje se odnose na dodjeljivanje mandata manje zastupljenom polu, jer u praksi možemo vidjeti da, iako se kvota od 40% žena na listama ispuni, jako malo žena i dobije mandat.

Mediji pridaju jako malo pažnje ženskim kandidatkinjama tijekom predizbornih kampanja, ali još manje tijekom godine i mimo izbornih kampanja. Više medijskog prostora se treba dati programima, političkim ciljevima, strategijama pa i dosadašnjim ostvarenjima žena.

Ovaj esej je posvećen svim jakim ženama, kako bismo ih prepoznali i osnažili.

PREISPITIVANJE KONVENCIONALNIH PRETPOSTAVKI O ULOZI ŽENE U DRUŠTVU

Ajnura Akbaš (Sarajevo)

Masovni mediji predstavljaju institucije koje djeluju u cilju zadovoljavanja potrebe društva za javnom komunikacijom. Masovni mediji su u isto vrijeme komunikacijski oblici, institucije, organizacije i kulturne formacije. Oni su ti koji imaju ulogu formiranja mišljenja, načina percipiranja stvarnosti, dominantnih narativa, te aktivno učestvuju kao pokazatelji promjena i dešavanja koja se događaju u društvu. Njihova moć ogleđa se u njihovom dometu, moći ideja i sugestija, te u potencijalu za promicanje ideoloških, političkih i drugih agendi.

Mediji se mogu shvatiti i kao društvene tehnologije za proizvodnju roda i kao institucije moći koje u prikrivenoj sprezi sa vladajućim ideologijama fabriciraju efektivne matrice za njihovu legitimizaciju i održavanje statusa quo (Moranjak-Bamburać, 2007). Upravo zbog njihovog neizostavnog uticaja na mikro nivou u vidu uticaja na nivo informiranosti, kreiranje ideja i predrasuda, kao i na makro nivou u vidu promoviranja ili negiranja vladajućih struktura moći, od izuzetnog je značaja kritički analizirati i proučavati načine na koji oni djeluju. Teorije i obrasci koje spoznajemo kroz analizu medija u direktnoj su vezi i sa konkretnim praksama u društvu.

Liesbet van Zoonen opisuje medije kao “(društvene) tehnologije roda”, koje predstavljaju „centralna mjesta na kojima se dešavaju diskurzivna pregovaranja oko roda”. Upravo iz tog razloga potrebno je razumjeti medijski diskurs roda i kontekst u kome on operira. S tim u vezi,

bitno je postaviti kritičko pitanje da li mediji pojačavaju dominantnu patrijarhalnu kulturu te samim tim, umjesto odupiranja, zapravo doprinose zanemarivanju i marginaliziranju žena u javnom životu? Ukoliko bi se to pokazalo tačnim, mogli bismo ustanoviti da mediji ne uspijevaju ispuniti ni minimalan profesionalni standard novinarstva.

Da bismo testirali tačnost ove tvrdnje, potrebno je pristupiti kritičkom analiziranju medija kroz određene kriterije. Prvi kriterij se odnosi na teoriju društvene odgovornosti koja počiva na pretpostavci da su mediji na usluzi građana i da predstavljaju njihove interese. Teorija društvene odgovornosti postavlja kriterij vrednovanja medijskog profesionalizma kroz ispunjavanje obaveza prema društvu kroz novinarske standarde koji, između ostalog, uključuju i visoke standarde informiranosti, fer izvještavanja, tačnosti, objektivnosti, balansa, nediskriminacije i ravnopravnosti.

Ono što se čini paradoksalnim kod medijske proizvodnje i korištenja predrasuda, kako tvrdi i Moranjak-Bamburać (2007), jeste sam diskurs novinarske profesije koji svoj autoritet uspostavlja na objektivnom informiranju i kodeksu podjednakog tretmana svih osoba eliminacijom svih oblika diskriminacije. U isto vrijeme, novinarska profesija se nerijetko percipira kao feminizirana, pa se na samom kraju odgovornost za medijsko manufakturiranje stereotipa i predrasuda opet vraća na žene novinarke. Ovakav argument, naravno, potpuno zanemaruje činjenicu da su žene u novinarstvu napredovale veoma teško, te da čak i danas one nisu te koje čine strukture medijskog vlasništva već su nerijetko na nižim ljestvicama, najzastupljenije kao lica TV ekrana.

Fizička moć, dominantnost, racionalnost, uspjeh i nezavisnost odlike su maskuliniteta koje se uveliko propagiraju kroz medije. Žene su, nasuprot tome, uvijek predstavljene kao „drugi spol“. Kroz medijski sadržaj žene su konstantno zatočene u stereotipnim ulogama privatne sfere kroz uloge domaćice, majke i supruge – nerijetko simboli tradicionalnog balkanskog etno-nacionalističkog diskursa. Ove uloge su percipirane kroz osobine poniznosti, potčinjenosti, žrtvovanja i u pojedinim slučajevima služe kao instrument nacionalnog ponosa i časti. S druge strane, jednako su predstavljane i kao zabavljačice aludirajući na njihovu žensku, a priori submisivnu i dostupnu seksualnost reflektirajući fantazije heteroseksualnog muškarca. Takvo predstavljanje žena je nepravedno i može se smatrati vrstom medijske eksploatacije, objektivizacije i hiperseksualizacije u svrhu kapitalističkog konzumerizma gdje se žena umanjuje na estetski imperativ, na vanjštinu i objekt požude posmatrača. Bez obzira na svrhu i kontekst, žena i žensko tijelo u medijima uvijek predstavljaju maskularni i heteroseksualni imperativ – objekat zadovoljstva, požude i uživanja.

Važno je govoriti i o metodama izvještavanja i načinima manipuliranja istim. Teorija postavljanja dnevnog reda i teorija framinga u masovnim komunikacijama objašnjavaju upravljanje načinom na koji su nam informacije predstavljene kroz njihov redoslijed i interpretacijski okvir. Uključuju metode suptilne manipulacije prezentacijom, narativom, značenjem i postojećim informacijama. Samim tim, kada govorimo o predstavljanju žena i muškaraca u javnom životu, mediji nerijetko koriste „rodne“ ili „gender“ okvire u cilju pojednostavljanja, davanja prioriteta i struktuiranja narativa. Ovaj „rodni“ okvir je najevidentniji u analizi medijske reprezentacije političkih kandidatkinja u predizbornim kampanjama gdje se one, osim što su kontinuirano nedovoljno

predstavljene u medijima, upravo kroz metodu medijskog framinga stavljene u rodni okvir naglašavajući njihov rod/spol kao relevantnu karakteristiku.

Patrijarhalna ideologija, zajedno sa politikama podjela i etno-nacionalizma, oblikuje našu stvarnost i ono kakvom je mediji predstavljaju. Ako bismo posmatrali trenutačno stanje na bh. političkoj sceni, evidentno je da su žene podzastupljene u glavnim tijelima najvažnijih stranaka bh. političke scene. Iako su političke stranke organizirane na osnovu različitih principa i vlastitih agendi, političke stranke podzastupljenost žena i dalje dijele kao dominantnu zajedničku karakteristiku. Žene su nerijetko zastupljene samo kroz ideal ljepote na promotivnim materijalima i plakatima, predstavljajući estetski ukras čija je svrha pokazivanje, dok su glavni akteri u debatama, intervjuima i javnim obraćanjima njihove muške kolege. Drugim riječima, tamo gdje se govori, misli i odlučuje, žena uglavnom nema. Osim navedenog, žene su nezastupljene i kao nosioci biračkih lista.

Pored nedovoljno snažne zakonske regulative i supervizorskih tijela, jedan od razloga tome je i sam karakter političkih stranaka. Vladajuće političke partije su nacionalističke partije sa konzervativnim politikama i snažnim utjecajem konzervativnog shvatanja religije koja zagovara patrijarhalne vrijednosti prema kojima je žena najpoželjnija u potčinjenoj i pasivnoj ulozi domaćice i majke. Takav narativ se preslikava i na unutarnje uređenje stranke te na alokaciju pozicija moći. Dominantna balkanska „mačo kultura“ autoritativne vladavine diktira odveć poznate šablone političkog djelovanja, stvarajući antagonistički sentiment prema onome što se smatra „zapadnim“, demokratskim i participativnim modelom. Iako političke stranke u našem društvu neumorno zagovaraju

demokracija kroz određenu dozu političke korektnosti, ideološka pozadina njihovih stavova suštinski je oprečna demokratskim vrijednostima. S tim u vezi možemo zaključiti da trenutno stanje u našem društvu ne predstavlja istinski demokratsko društvo, već hibridni režim društva koje još uvijek nije prevazišlo tranziciju te se nalazi u zapeću između demokracije i totalitarizma.

Sve navedene kategorizacije imaju ozbiljan karakter i nezanemarive posljedice na razvoj društva. Da bismo poboljšali sadašnje stanje, osigurali jednakopravnost i stvorili potencijal za konkretne promjene, postoje određeni koraci koje su neophodni u tom procesu. Kada govorimo o problemu medijske slike žena, imperativ današnjeg vremena jeste preispitivanje tradicionalnih formi medijskog sadržaja, te konvencionalnih pretpostavki o mogućnostima i ulogama spolova u javnom životu. Medijska slika žena koja je odveć diskriminatorna i potcjenjivačka mora biti redefinirana i formirana na osnovu vrijednosti koje nadilaze suštu vanjštinu: na njihovim liderskim sposobnostima, intelektu, aktivizmu, uticaju i značaju za društvo. Medijsko predstavljanje rodni uloga u direktnoj je vezi i sa tendencijama da stereotipične slike roda koje vidimo u medijima preslikavamo na stvarne žene u svakodnevnom životu. Ako to shvatimo, postaće jasno da mediji i novinari imaju ogromnu odgovornost, ali i potencijal za promjenu. Mediji i novinari moraju raditi na razvijanju alternativnih smjernica za predstavljanje žena u javnom životu. Oni moraju biti vjerni novinarskom profesionalizmu i objektivnosti, te principima nediskriminacije i jednakih prilika za sve.

Neophodno je eliminisati sve izgovore za korištenje diskriminatornih slika i poruka, seksizma, mizoginije i oblikovanja narativa kroz duple

standarde. Mediji trebaju težiti da se odupru vlasničkim tendencijama monopola nad vrijednostima i agendom i težiti da rade novinarski posao uvijek imajući u vidu odgovornost prema građanima. Konzumeristička tendencija medijskog eksploatisanja ženskog tijela kroz sadržaj treba biti ozbiljno kategorisana sa posljedicama u društvu i direktnom vezom sa percepcijom o mogućnostima i samopouzdanjem mlađih generacija djevojaka i žena. Mediji se trebaju potaknuti da izvještavaju o pričama uspjeha žena te da samim tim promoviraju osnaživanje i emancipaciju žena.

Politička nezastupljenost žena ostaje neriješena problematika koja iziskuje posebnu pažnju i metode analiziranja mogućih rješenja. Nivoi vlasti moraju raditi na jačanju institucionalnih mehanizama koji će osigurati jednakopravnost i jednaku zastupljenost oba spola u javnom političkom i društvenom životu. Nadležne institucije trebaju raditi na sprovođenju politika za mijenjanje svijesti o značaju zastupljenosti žena u društvu i razbijanju očekivanih rodnih uloga i stereotipa. Političke stranke moraju osigurati ravnopravno učešće žena u procesima donošenja odluka unutar stranki i na svim nivoima vlasti. Njihova vidljivost na biračkim listama, u predizbornim kampanjama i ostalim procesima političke participacije mora biti osigurana kroz afirmativne politike kompenzacijskih listi sve dok naše društvo ne dođe na takav stupanj razvoja da nam žena na biračkoj listi neće biti izuzetak od pravila već nešto što se de facto podrazumijeva. Naše društvo iziskuje istinsku emancipaciju žena kroz njihovo aktivno uključivanje u procese donošenja odluka, kroz pravo da budu birane kao predstavnice javnosti da bi zagovarale njihove interese i vodile društvo. Na primjer, poznato je da je Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine sklopljen bez učešća žena kao medijatorica, članica pregovaračkog tima ili kao potpisnica. Ovakvo isključenje žena iz

formalnog mirovnog sporazuma imalo je i konkretne posljedice na cjelokupno društvo, a naročito na žene kao zasebnu grupu unutar društva, te njihovu mogućnost da budu prepoznate kao pokretačice promjena u kasnijim promjenama (Mlinarević et al. 2015). Inkluzivna politička scena bi našem društvu donijela drugačiju perspektivu – perspektivu ženskog iskustva u izgradnji mira i stabilnosti i glas koji bi pomogao u prevazilaženju elitističkog i etnonacionalnog diskursa u politici. Pored toga, rodna i druga nediskriminacija za naše društvo značila bi mnogo više od promjena u strukturama moći, ona bi značila i svakodnevnu revoluciju djevojčica, djevojaka i žena koje bi na naslovnim stranama dnevnih novina, i u glavnom dijelu TV programa, gledale slike uspješnih i ostvarenih liderki – otkrivajući im svijet u kojem i one mogu jednakopravno učestvovati. Tek tada će naše društvo spoznati da su vrijednosti koje jednaka zastupljenost donosi demokratskom sistemu predugo čekale da bi bile primijenjene.

Korištena literatura:

1. Gavrić, S. et al (2016), Narandžasti izvještaj 2016, Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar
2. Mlinarević, G. Porobić-Isaković, N. Rees, M. (2015) Kada se žene izostave iz mirovnih sporazuma, Forced Migration Review, Refugee Studies Centre, Oxford, University of Oxford
3. Moranjak-Bamburać, N. Jusić, T. Isanović, A. (2007) Stereotipizacija: predstavljanje žena u javnim medijima u jugoistočnoj Evropi, Sarajevo, MEDIACENTAR Sarajevo

STRATEGIJE PARTICIPACIJE I INTEGRACIJE ŽENA U POLITIČKOM I DRUŠTVENOM ŽIVOTU

Anela Ramić (Sarajevo)

Žene, kao i muškarci, imaju jednaka prava da budu aktivne učesnice u svim društvenim i političkim procesima. No, uloga žene je umnogome zanemarena kada je u pitanju prisutnost u državnim i lokalnim tijelima diljem svijeta, na pozicijama gdje se donose odluke, u segmentima političkih procesa te mirovnih tranzicija. Brojni su razlozi za takvo stanje, a neki od njih su svakako diskriminatorna uloga, stereotipi, predrasude, nedostatak podrške, resursi te brojni izazovi na koje nailaze prilikom uključivanja u aktivne civilne i političke tokove zemalja u kojima žive.

Žene diljem svijeta često se suočavaju sa zastrašujućim socijalnim, ekonomskim i političkim izazovima. Unatoč brojnim problemima, njihova uloga je od enormnog značaja, a njihov aktivistički doprinos presudan za izgradnju snažnog društva i razvoj demokracije.

Mnoge žene su veoma posvećene razvoju državnih i lokalnih politika koje se bave društveno-ekonomskim i političkim izazovima žena, djece i ugroženih grupa. Za razliku od muških lidera, prema brojnim istraživanjima, žene imaju izrazito nizak izražen nivo korupcije prilikom obnašanja bilo koje rukovodeće pozicije. Snažno se zalažu za izgradnju mira, a vrlo često i same trpe posljedice oružanih sukoba. Izuzetno su povezane sa pozitivnim tokovima obrazovnih, infrastrukturnih i zdravstvenih standarda u zajednicama lokalnog karaktera. Sve to, ali i niz drugih razloga, više su nego dovoljni da se državnici, politički lideri, stranke čije su žene eventualno članice te društvo općenito, uključe u procese promocije i unapređenja ohrabivanja žena da budu mnogo

aktivnije i zastupljenije na rukovodećim funkcijama političke i društvene scene.

Postoji niz strateških načina za aktivnu participaciju i osnaživanje uloge žena. Jedan od tih načina je potpora ženama radnicama na poslu. Naime, fundamentalna realnost života mnogih žena je usklađivanje višestrukih odgovornosti: obrazovanje, posao, porodica su svakodnevnica u kojoj žena ne može biti aktivna učesnica u političkim procesima. Dakle, žena se za razliku od muškarca ne identifikira samo kroz posao koji radi nego prvenstveno kroz brigu o svojoj porodici. U tom pogledu, žene treba ohrabriti mjerama zaštite i eventualnih pogodnosti na poslu, što bi im omogućilo da se aktivnije uključe u zaštitu svojih prava i dodatnu osposobljenost za moguću rukovodeću poziciju u društvu.

Kreiranje i podrška mentorskim projektima savjetodavne prirode jedan je od najznačajnijih segmenata kada su u pitanju buduće žene lideri. Radionice i razgovori sa mentorima o preprekama sa kojima se žene suočavaju i njihovom prevazilaženju na putu njihovog napretka, višestruko mogu pozitivno utjecati na strateški razvoj posla u kojem žele napredovati do rukovodeće pozicije. Ovi programi mogu poslužiti kao model za jačanje savjetodavnih programa u lokalnim i državnim zajednicama, a implementacijom ovih i sličnih programa zajednice mogu podsticati vještine i iskustva žena te unapređivati njihov razvoj da preuzmu liderske pozicije. Također, zajednice trebaju raditi na izgradnji mreže mentorskih/savjetodavnih tijela na državnom nivou, koji bi promovirali ulogu i značaj žene u politici kao lidera, a putem niza edukacijskih radionica koje bi ponudile konkretna rješenja za problem sa kojima se suočavaju na putu svog napretka.

Zajednica mora pružiti mogućnost svim ženama da zajedno strateški djeluju putem pomenutog integralnog umrežavanja i edukacijskih programa, a krajnji cilj mora biti osnaživanje samouvjerenosti u vlastite sposobnosti koje žene imaju.

Jedan od strateški bitnih načina osnaživanja žene je pozicioniranje na lidersko mjesto. Na ovaj način, žene mogu poslužiti kao uzor drugim ženama i ohrabriti ih da se i one same aktivnije uključe u prilike i izazove koji su pred njima da bi uspjele. Također, na ovaj način žena se aktivnije može pozabaviti problemima sa kojima se susreću druge žene u njenoj zajednici.

Naglašavanje ženskog doprinosa društvu itekako je važno. Kako bi ohrabрила ženski aktivizam, zajednica treba stalno isticati bitnost uključenosti žena u lokalne i nacionalne tokove. To može učiniti vlastitim primjerima iz porodice ili bliže okoline u kojoj je žena na čelu neke institucije, ili primjerima poznatih žena u svijetu koje su obnašajući lidersku poziciju uspjele unaprijediti razvoj svoje zemlje i utjecati na brojne živote drugih, posebno žena.

Osiguranje fleksibilnih opcija za involviranost žena i obuka putem kojih bi se radilo na mobilizaciji i aktivnijem učešću žena, od izuzetnog je značaja. Feministička udruženja trebaju i moraju biti jedan od glavnih resursa zajednicama koje okupljaju žene. Oni mogu pružiti širok spektar neophodnih sredstava koji se tiču analiza rodne nejednakosti, preporuka za suzbijanje ili ublažavanje navedenog te strategije i sugestije za promociju ženskih perspektiva. Promoviranje jačanja odnosa između dvije zajednice žena na lokalnom nivou može biti itekako efikasna strategija za promociju žena lidera zajednice u kojoj žive.

Bosna i Hercegovina jedna je od prvih zemalja u jugoistočnoj Evropi te među prvih osam u Evropi, koje su usvojile državni Akcioni plan baziran na UN-ovoj Rezoluciji 1325. No, navedeni plan ne podrazumijeva samo osnaživanje uloge žene, nego prepoznavanje svih problema sa kojima se žene susreću u društvu pa, između ostalog, njihovo zlostavljanje i diskriminaciju u političkom, javnom, kulturnom i svakom drugom obliku društvenog života. Također, Bosna i Hercegovina je ratificirala sve glavne konvencije UN-a o ljudskim pravima (uključujući CEDAW konvencije) i sve važne standarde i direktive koje su izgradili ili preporučili UN, SE i EU. Također, usvojeni su zakoni koji uređuju jednake mogućnosti i zakon protiv diskriminacije, ali praksa svjedoči da su žene često diskriminirane u svim sferama društva. S tim u vezi, preporučljiva je primjena navedenih strategija u ovom radu, u nadi da će i same žene shvatiti koliko je bitna njihova uloga u integraciji društva.

Ženu na određenu lidersku poziciju ne treba imenovati samo zato što je žena, nego joj napokon omogućiti ravnopravnu "borbu" za tu poziciju sa bilo kojim muškarcem.

SUDJELOVANJE ŽENA U POLITICI

Suzana Logara (Mostar)

*„Stupanj oslobođenja žena mjerilo
je oslobođenja društva u cjelini.“*

Charles Fourier

Suviše ograničen i tajanstven ženski svijet je naglo i samosvjesno progovorio krajem 60-ih godina prošlog stoljeća. Posljedica dominacije muške premoći u znanosti i praksi je svijet predrasuda o ulozi žene u vlastitom društvu, jer muškarac iz svoje perspektive proizvoljno projektira i objašnjava drugačije društveno iskustvo i drugačiji svijet koji do kraja ne razumije. Tu počinje napor žena da korigiraju viđenje i tumačenje koje se već ustalilo u praksi i nastoje da objasne izolaciju unutar građanskog društva sa pripadajućim ulogama i osobinama. Stoljećima je „u većini poznatih društava ženama pripadao svijet privatnog, a muškarcima svijet javnog djelovanja.“¹ To ih je dovodilo na teren javno nepriznatog utjecaja i moći i isključivane su iz političke participacije. U sustavima gdje javno i privatno nije strogo odvojeno, put emancipacije žene je trajao kraće i išao jednostavnijim putem jer se zasnivao na individualnim sposobnostima. Osim žena, kroz povijest su isključivani iz društvenog života i pripadnici „nižih rasa“, drugačije boje kože od muškaraca bijele kože. Takva kršenja zabranjuju sve brojniji zakoni koji čine takozvanu „pozitivnu diskriminaciju“ kojima pripadaju dječja prava, ženska prava, rasne i etničke manjine, prava homoseksualaca, starijih ljudi itd. „Ako se toga nije svjesno, da jamstvo i

¹ Ž. PAPIĆ – L. SKLEVICKY, *Antropologija žene*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2003., str. 18.

zaštita individualnih prava uključuje jamstvo i zaštitu prava kolektiviteta u njihovoj dijalektičkoj uvjetovanosti i isprepletenosti, ostaje se u predmodernom, predpolitičkom dobu, bez ikakve šanse da se priključi krugu zemalja i kultura političke moderne, u kojemu se poštuju svi identiteti, ma koji bili, i u kojemu su osigurani elementi za funkcionalnu pravnu državu.”²

Emancipacija žena kroz povijest

U 1950-im i velikim dijelom 1960-ih bilo je puno pravila za djevojke, a malo izbora. Nakon toga se preko noći situacija promijenila za 180 stupnjeva i nastalo je malo pravila i puno izbora. Snaga te promjene potpuno je prekinula svaku pomisao koju sam imala u tom starom svijetu. Moja perspektiva i smjer moga života su se promijenili. Svaka žena moga doba bila je na ovaj ili onaj način zahvaćena.

Žene koje su prekršile sva pravila, Susan B. Evans i Joan P. Avis

Kad spominjemo začetke borbe za ljudska prava krenemo od Francuske revolucije (1789), jer je njezino najveće dostignuće bilo ukidanje feudalnih odnosa u većini evropskih zemalja i svih drugih osobnih nesloboda i nepravdi. Temeljni dokument Francuske revolucije *,Deklaracija o pravima čovjeka i građanina,* izazvala je ogorčenost žena jer se obraćala samo muškarcima, nakon čega su se udružile i pod vodstvom francuske spisateljice i revolucionarke, Olympe de Gouges, napisale *Deklaraciju o pravima žena i građanki* u kojoj je naglašeno da je „ženama uživanje njihovih prirodnih prava neprekidno ograničeno muškom tiranijom” i da se „ta ograničenja moraju ukloniti u skladu sa

² M. LASIĆ, *Ljudska prava u Antigoninom škripcu* (proslav), Mostar, 2014.

zakonima prirode i razuma⁴³. Zahtjevi su odbijeni, vladalo je mišljenje da žene nemaju razuma pa im je stoga bilo apsurdno da imaju iste privilegije kao i muškarci, a autorica teksta je za nekoliko godina završila na giljotini. U doba Napoleona, kao i kroz cijelo XIX stoljeće vladalo je mišljenje, koje je bilo dospjelo i u zakone, da su žene pravno neuračunljive pa im je stoga bilo zabranjeno svako djelovanje sve do sredine XX stoljeća. Njihova prava su uređena nizom dokumenata od kojih je najvažnija *Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979.* u kojoj se prvenstveno govori o pravu na ravnopravno sudjelovanje u javnom i političkom životu. Gledano u kontekstu masovne afirmacije žena, ona također počinje s pravom glasa koji je bio ključni okidač prema razvoju modernog koncepta demokracije kakvog danas poznajemo. Žene su prvi put glasovale na izborima na otocima Pitcairn 1838. godine, iako otoci nisu bili samostalna država, dok je Novi Zeland prvi dobio pasivno biračko pravo za žene 1893. i aktivno da budu birane 1919. godine. Žene su pravo glasa u ovoj regiji ostvarile 1945. godine u okviru bivše države Jugoslavije iako je upitno koliko su to pravo mogle koristiti s obzirom na to da je vladao jednostranački sustav. Žene ni danas u nekim državama nemaju pravo glasa gdje je to najčešće povezano s vjerskim razlozima.

Koliko žena u BiH koristi svoja prava?

Iako je 2014. godine Komisija za ostvarenje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma PSBiH podnijela Parlamentu izmjene i dopune Izbornog zakona i taj Izborni zakon garantira zastupljenost od 40% žena na izbornim listama, glas žena u Parlamentu se i dalje rijetko čuje kao i njihova zastupljenost u vijestima koja se kreće tek oko 16%. Nakon

³ A. ZONJIĆ, *Uvod u ljudska prava*, Naklada Akulturacija, Opuzen, 2014., str. 75.

zadnjih općih izbora u BiH 2014. godine u parlamente BiH je ušlo 21,4%. Stranke se u predizbornim kampanjama služe govorima, kao npr. da su žene na njihovim listama zastupljene u iznosu 40% (većinom su na nižim mjestima na izbornim listama), što i ne treba biti čudno i na takvim parolama skupljati glasove jer uostalom samo poštuju Izborni zakon, a često su zakoni samo ono što piše na papiru, a stvarnost je nešto sasvim drugo... Na svim višim razinama vlasti su i dalje muškarci, u Predsjedništvu su muškarci, na listama se ponekad pronađu žene radi podobnosti, a ne sposobnosti, što ih po tom pitanju ne razlikuje mnogo od muškaraca. BiH je tranzicijska država, hibridnog režima, što znači da je na skali demokratičnosti na sredini između demokratskog i autoritarnog koncepta vođenja politike. „Transformacija sustava se nije do kraja odvila zbog mnogih razloga, a jedan od njih je neuspješna konsolidacija zbog nedostatka demokratskih stavova i vrijednosti kod većeg broja stanovništva. Ukoliko postoji nekongruentnost političke kulture i političkog sustava nepodudarnost se razrješava represijom koju sustav provodi da bi se održao.“⁴ Važno je navesti da u BiH zbog velikog siromaštva⁵ prevladavaju materijalističke vrijednosti i borba za preživljavanje pa čovjek od većine demokratskih prava nema skoro pa ništa. Moderno društvo je snažnog individualističkog karaktera što se ogleda povećavanjem građanskih prava za žene, crnce i siromašne. Sve dok BiH bude imala potrebu uvođenja afirmativnih mjera sa obaveznim kvotama za žene na izbornim listama i dok žene u politici ne budu zastupljene u jednakom omjeru kao i muškarci, dok slovo zakona ne bude primijenjeno u praksi, dok je BiH država protektorat i dok ekspresivne vrijednosti ne budu sveprisutne, BiH neće biti

⁴ D. MIHALJEVIĆ, *Politička kultura u Bosni i Hercegovini*, Fram Ziral, Mostar, 2014., str. 55.

⁵ Prema istraživanju EUROSTATA u lipnju 2013. godine BiH je svrstana među najsiromašnije države u Europi, BDP 28% niži od europskog prosjeka pa ti podaci ne pružaju velike mogućnosti za razvoj demokratskih vrijednosti i normi.

etabrirano demokratsko društvo sa civilnom (građanskom) političkom kulturom. Svjesni činjenice da trenutno podnosimo i trpimo postojeću politiku, tolerancije kao pozitivnog određenja nema. Njen smisao nije u nesnošljivosti već razumijevanju i prihvaćanju što nas opet vodi na sam početak gdje smo rekli da je stupanj oslobođenja žena mjerilo oslobođenja društva u cjelini. Kad budemo mogli slobodno ukinuti mjere koje će „osiguravati“ zastupljenost žena i njihov politički angažman bude samorazumljiv onda ćemo govoriti o demokraciji.

Reference

1. EVANS, SUSAN – AVIS, JOAN, *Žene koje su prekršile sva pravila*, Begem, Zagreb, 2006.
2. INGLEHART, RONALD – WELZEL, CHRISTIAN, *Modernizacija, kulturna promjena i demokracija*, Politička kultura, Zagreb, 2007.
3. MIHALJEVIĆ, DAMIRKA, *Politička kultura u Bosni i Hercegovini*, Fram Ziral, Mostar, 2014.
4. PAPIĆ, ŽARANA – SKLEVICKY, LYDIA, *Antropologija žene*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2003.
5. ZONJIĆ, AUGUSTIN, *Uvod u ljudska prava*, Naklada Akulturacija, Opuzen, 2014.

ŽENSKO PRAVO GLASA

Hanka Mehanović (Tuzla)

Kao feministkinja modernog doba, vjerujem u ravnopravnost i želim ravnopravnost. Želim da dokažemo koliko možemo doprinijeti ovom društvu. Budimo borbene, iskazujmo hrabrost jasno govoreći i ističući svoje mišljenje. Ne postovjećujmo se sa odrednicom da je žena svedena samo da bude majka u porodici, pa tek onda uspješna poslovna žena. Slažem se sa činjenicom da je žena stub porodice i doma. Jasno je da sociologija ženi i odnosu spolova posvećuje pažnju isključivo u okviru sociologije porodice, te da je organizacija ove naučne discipline kopija postojeće društvene strukture. Sociologija nam daje sliku žene viđene samo u krugu porodice. Naravno, nakon ovako izloženih činjenica, pojedinci ih usvajaju i koriste da bi odgovorili na posljedice. Kao feministkinja modernog doba, smatram da sam samopouzdana, samosvjesna, izrazito hrabra, te osoba koja nije ni izdvojena ni asimilirana, nego osoba koja je u zajednici jednaka među mnogima. Željela bih da su sve žene feministkinje modernog doba. Ovakav vid ponašanja i razmišljanja nazivam samooblikovanjem i poštovanjem ravnopravnosti i prihvatanjem žena unutar političke organizacije.

Žena kao majka mora biti potpuno odana, ne samo svojoj djeci već i svojoj ulozi za koju se prethodno (prije nego što je postala majka) opredijelila i s jasnim ciljem izborila i postala. To su, naravno, godine školovanja iza nje, brojne edukacije, završen fakultet, završen master studij, doktorske disertacije i slično, ovisno o stepenu želje za školovanjem. Kroz godine života ona formira svoju intelektualnu ličnost i ostvaruje karijeru. Zašto da joj to pojedinci, društvo i socijalna sredina

u kojoj se nalazi uskraćuju nakon što postane majka? Budite hrabri, izdvojeni od mase, održavajte ravnopravnost, poštujujte kulturu politike i znatno napredujte. Zašto biste morali da birate koji ste tip ili blago rečeno koji ste tip žene? Zašto morate da nosite etiketu? Svoje ste. Svoje smo. Žene smo. Od Boga nam je svima dat glas, podjednako, te ko nam može oduzeti pravo glasa?

Žensko pravo glasa se u svijetu označava kao općeprihvaćeni koncept prema kojem muškarci i žene imaju jednako pravo glasa. Opće pravo glasa, a s njime i moderni koncept demokracije, nezamislivi su ukoliko ne uključuju ravnopravnost muškaraca i žena na biralištima. U historijskom kontekstu taj se izraz odnosi na feministički pokret "Žensko pravo glasa" koji se pojavio u zapadnim industrijskim državama u XIX i proširio u XX stoljeću. Danas je žensko pravo glasa prihvaćeno u gotovo svim državama svijeta. Jedini izuzetak predstavljaju određene zemlje, gdje se ženama ne daje pravo glasa iz vjerskih razloga. Kao primjer možemo spomenuti Saudijsku Arabiju i muslimanke koje donedavno nisu imale pravo glasa u većini slučajeva, pogotovo u poimanju politike. Žene predstavljaju poseban fokus u oblasti ljudskih prava. Zbog njihove pozicije i slabijeg statusa u većini društava, žene su posebno izložene kršenjima ljudskih prava. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) je sporazum koji naglašava prava žena. Kreirana je zbog toga što se u većini dijelova svijeta na žene i djevojčice još uvijek gleda kao na društveno inferiorne i dodjeljuju im se podređene uloge, kako u porodici tako i na poslu. Pristup žena novcu, imovini, zdravstvenoj njezi, obrazovanju i znanju nije jednak pristupu kakav imaju muškarci, a slično tome djevojčice često nemaju jednak pristup obrazovanju ili nemaju jednaku slobodu kao dječaci. Pravo glasa je političko pravo i ubraja se u red osnovnih ljudskih prava.

Prvi Međunarodni dan žena ustanovljen je 1910. godine na prijedlog njemačke socijalistice Clare Zetkin. Međunarodnom godinom žena proglašena je 1975. godina. Novi Zeland je prvi u historiji dao ženama pravo glasa, Hrvatska 1945. godine, a Ujedinjeni Arapski Emirati tek 2006. godine. Najutjecajnija žena svih vremena prema izboru časopisa "Time" je američka feministica i borac za ženska prava Jane Addams. U Bosni i Hercegovini Zakon o ravnopravnosti spolova usvojen je 2003. godine i predstavlja najvažniji instrument za razvijanje svijesti o pitanjima ravnopravnosti spolova i uvođenje principa ravnopravnosti spolova u javne politike i propise. Bosna i Hercegovina je na 69. mjestu po zastupljenosti žena u politici. U cjelokupnom procesu izuzetno je važna i uloga nevladinih organizacija koje rade na promociji ženskih ljudskih prava, podršci kandidatkinjama, podizanju svijesti o poziciji žene u društvu i vrednovanju njenog rada. Sa sigurnošću možemo tvrditi da u Bosni i Hercegovini postoje žene koje su dostigle veliki napredak u svojoj političkoj karijeri, ali je i znatan broj informacija koje nam govore o tome kako se ne poštuju razmišljanja žena u donošenju odluka u političkom i javnom životu. Za mene prava žena su ljudska prava po osnovu jednostavne činjenice: „Žene su ljudska bića, žene su majke, majke koje rađaju, koje odgajaju, koje imaju veću odgovornost nego muškarci. Dajte im ulogu i u politici, pokazaće ne samo odgovornost, nego i sposobnost za timski rad i dosljednost u istome.“ (Knowles, 2015.) Žensko pravo glasa ukazuje na ravnopravnost spolova, što bi značilo da su muškarci i žene jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata. Za primjer ću uzeti Kolindu Grabar-Kitarović, bivšu ministricu vanjskih poslova i evropskih integracija, ona je bila na dužnosti veleposlanice Republike Hrvatske u Sjedinjenim Američkim Državama, također

pomoćnica glavnog tajnika NATO-a za javnu diplomaciju, te u drugom krugu predsjedničkih izbora u Hrvatskoj, 11. januara 2015. godine izabrana je za predsjednicu Republike Hrvatske, 18. februara preuzela je predsjedničku dužnost od prethodnika Ive Josipovića.

Naglašavam, kao feministkinja modernog doba, da feminizam nije mržnja prema muškarcima niti mržnja muškaraca, već ravnopravnost muškarca i žene. Žene su bića koja imaju prava na život, zdravstvenu njegu, obrazovanje, te izrazito na jednakost sa muškarcima u svim područjima. Tu šaljem glasan apel prema politici.

Odnos spolova mora da postane relevantno pitanje svih društvenih nauka, ali da istovremeno zadrži izvjesnu nezavisnost kojom bi se omogućio razvoj i teorijska elaboracija ovog problema sa interdiscipliniranog stanovišta. Ravnotežu između integracije i nezavisnosti je teško postići u praksi. Pored silne želje za postizanjem i jednog i drugog ipak je uočljiva težnja ka jednom od toga. Sarah Hoagland smatra da bi kursevi ženskih studija trebali biti u poziciji da se suprotstavljaju tradiciji, a ne da od nje budu ignorirani. Da bi ženske studije bile moguće bilo je neophodno da problem položaja žene i odnosa spolova prestane biti mali dio velikih problema. Kada žena izabere da piše, da govori, da zastupa u ime svog spola, svoje društvene sredine, u ime svih podjednako, onda je sigurno da je ona čvrsta i stamena žena koja se zna boriti za pravo glasa. Svjesna sam, kad govorimo o pravima žena u obrazovnom sistemu, da slika nije loša, no kada se osvrnemo na određene marginalizirane i ugrožene kategorije, ta slika je katastrofalna već godinama.

U velikom dijelu Bosne i Hercegovine najveći broj žena se nalazi upravo u uslužnom sektoru gdje su i plate najmanje, što znači da se rad žena

i dalje potcjenjuje i na neki način stavlja u položaj u kojem je bio i prije nekoliko stotina godina. Iako je u Bosni i Hercegovini doneseno novo zakonodavstvo koje se tiče prava radnika, te tako Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o radu Republike Srpske ovaj put ono, za razliku od ranijih godina, izričito zabranjuje diskriminaciju žena i osigurava ravnopravnost na tržištu rada. Međutim, praksa nam govori drugačije - brojni su primjeri koji pokazuju da se ne poštuju prava žena garantovana zakonima, što dovodi do njihove neravnopravnosti na tržištu rada. Mi to želimo mijenjati jačanjem i integracijom što većeg broja žena u politici i političkom djelovanju. Svojim angažmanom, borbenošću, sposobnošću, znanjem i obrazovanjem, žena treba da pokaže da zaslužuje da bude cijenjena, nikako omalovažavana od strane onih koji imaju drugačija stajališta koja potcjenjuju ženu. Žena je biće koje je potaklo i uzdrimalo veći dio javnosti u svijetu i iz tog razloga žene same ne smiju dopustiti diskriminaciju.

UČEŠĆE ŽENA U POLITICI

Tijana Nikić (Banja Luka)

Živeći u vremenu u kojem se žene aktivno bore za svoja prava u svim sferama društvenog života, nije teško zaključiti da našim društvom još vlada patrijarhat. Patrijarhat podrazumijeva ustaljeni, uvriježeni stil življenja koji insistira na činjenici da su muškarci sami po sebi dominantni, superiorni nad svakim ko je slabiji, naročito prema ženama. Smatra se „prirodnim“ načinom da se organizuje život. Ako ovo analogno primijenimo na politiku ustanovimo da je položaj političarki nezavidan. Ženama je formalno-pravno osigurana ravnopravnost da biraju, budu birane, da učestvuju u raspodjeli funkcija vlasti, da se smatraju ravnopravnim akterima na političkoj sceni, ali tradicionalne predrasude dovode do stava da je ženama mjesto u privatnoj, a ne u javnoj sferi.

Jedno od zajedničkih obilježja većine društava je inferiornost žena u odnosu na muškarce. Od IV vijeka prije nove ere pa do XVIII vijeka učešće žena u politici nije bilo tema određenih analitičkih razmišljanja, što je pokazatelj koliko su žene ozbiljno shvaćane u periodu od više od dvije hiljade godina.

Klara Cetkin, Olimp de Guž, Simon de Bovoar, Meri Vulstonkraft, Flora Tristan, Beti Fridan samo su neka od imena čiji su sinonimi borba i hrabrost. Borba kao svijest o potlačenosti žene i želja za ostvarenjem slobode, pravde i jednakosti. Hrabrost kao realizacija te borbe. Žene su se kroz istoriju borile za svoja prava. Da nisu pitanje je da li bi danas imale prava koja su im barem normativno priznata. Ne zaboravimo da

su žene tražile realizaciju osnovnih ljudskih prava i sloboda. Poznata feministička parola „lično je političko“ znači da pojedinačna represija u kući muža nad ženom stvara globalnu represiju u društvu muškaraca nad ženama. Problem položaja žene u politici danas je najaktuelniji. Krucijalna pitanja su: rodno osjetljiv jezik; rodne uloge i rodno budžetiranje; medijska slika žene političarke; odnos monoteističkih religija prema ženskim pravima; i ono najbitnije, odnos pojedinih muških političkih aktera prema koleginicama političarkama i ne samo političarkama.

Rodno osjetljiv jezik

Činjenica da se naviklo govoriti na određen način služi kao opravdanje za nekorištenje rodno osjetljivog jezika. Razgovorni jezik je pokazatelj promjena koje su u toku, što znači da promjene treba da uključe i jezičke promjene. Jezik je pitanje politike odnosa moći, a ne gramatike. Narušavanje rodne ravnopravnosti stvara se i obrazloženjem da je upotreba muškog gramatičkog roda neutralna i da podrazumijeva i žene. Iz tog razloga za ženu premijerku uobičajeno je reći da je ona „premijer“, a za ženu poslanicu da je ona „poslanik“.

S obzirom na to da je jezik jedno od najbitnijih sredstava koji oblikuje kulturne obrasce, uspostavlja vrijednosti, stavove i ideologije, početak rodne ravnopravnosti i jednakosti muškaraca i žena u pristupu društvenoj moći ostvariće se kroz upotrebu rodno osjetljivog jezika.

Rodne uloge i rodno budžetiranje

Nejednaka percepcija pojedinaca na osnovu njihovog pola predstavlja još jedan vid političke diskriminacije. Politika je samo još jedna

oblast ljudskog djelovanja u kojoj se muškarci i žene vrednuju prema stereotipima pola i roda. Istorijski posmatrano, politika je društvena oblast koja je najviše obilježena muškim identitetom. Potrebno je: organizovati seminare o ravnopravnosti polova za predstavnike i predstavnice svih nivoa vlasti, u školske programe uvesti vaspitno-obrazovne aktivnosti o ravnopravnosti polova, promovisati kampanje koje bi imale za cilj podizanje svijesti cjelokupne javnosti o važnosti ravnopravnosti polova kada je u pitanju političko odlučivanje.

Rodno budžetiranje jedno je od najjačih sredstava za postizanje rodne ravnopravnosti. Raspodjela budžetskih sredstava pokazatelj je stepena demokratičnosti datog društva. Za realizaciju političkih ciljeva neophodna su finansiranja iz budžeta. Rodno budžetiranje ima za cilj trajnu promjenu politike u smislu jednakosti polova.

Medijska slika političarke

Mediji promovišu ono što priliči ženama shodno uvriježenim, stereotipnim i rodno zasnovanim ulogama, tako da mediji predstavljaju dio problema, a ne rješenja. Predizborna kampanja primjer je očigledne neravnomjerne medijske promocije kandidatkinja u odnosu na kandidate za izborne funkcije. Uzrok je i nejednaka promocija kandidata i kandidatkinja unutar vlastite partije. Takođe i kada su u pitanju „muške“ teme, mediji u većini slučajeva prenose izjave muških kandidata. S obzirom na činjenicu da je intervencija države u medijskoj oblasti nedozvoljena, jer bi dovela do ugrožavanja slobode medija i izražavanja, jedino rješenje leži u promovisanju i poštivanju već postojećih zakona u ovoj oblasti.

Odnos monoteističkih religija prema ženskim pravima

Ono što nas religije uče jeste da je žena čuvarica tradicionalnih vrijednosti, a ne njihova kreatorica. Problem nastaje u pogrešnoj interpretaciji svetih knjiga. Depolitizovanje vjera i sekularna država čine nam se kao nešto daleko i nemoguće, ali sekularizacija podrazumijeva samo odsustvo diskriminacije na osnovu religije.

Da bi se javnost i mediji osvijestili, shvatili i prihvatili prirodnost odnosa žene i politike, neophodno je da se osvijeste prije svega učesnici u politici. Nužna je kolegijalnost i čovječan odnos političara prema političarkama kao ljudskim bićima ravnopravnim u svom poslu, a ne kao predmetima koji treba da se uklope u šablone nerealne i nepostojeće „savršene“ žene.

UTICAJ MAS-MEDIJA NA JEDNAKOST ŽENA

Marina Kucalović (Banja Luka)

Živimo u eri masovnih medija koji su sastavni dio naših života i gotovo su nezamjenjivi. Ono što ide uporedo sa ovom pojavom jeste uticaj medija na formiranje stavova kod šire korisničke populacije. Ovaj aspekt medija mi je najzanimljiviji stoga ću se više bazirati na njega u ovom radu.

Danas se rijetko razgovara i kritički osvrće na informacije koje se plasiraju putem medija. Prezasićenost i brzina distribucije informacija dovode do toga da publika/javno mnjenje nije u mogućnosti da obradi primljene informacije iz razloga što „bombardovanje“ traje kontinuirano „bez

odmora i predaha“. Ovo je jedan od razloga zbog kojeg dobijamo upijače informacija koji vjeruju svemu što pročitaju i odgledaju putem masovnih medija. Robotizovani korisnici mas-medija ne posmatraju kritički informacije koje dobijaju, stoga smo došli do momenta kada su mediji postali glavni i osnovni instrument za manipulaciju, uticaj i sprovođenje volje nosioca moći.

S obzirom na to da smo svjesni uticaja i moći medija moramo se osvrnuti i na medije u kontekstu jednakosti žena. Kao i u svakoj drugoj oblasti i polju djelovanja, tako i u pogledu uticaja na jednakost žena mediji zauzimaju ponovo vodeću ulogu, jer značajno utiču na svijest ljudi i formiranje njihovih stavova.

Trenutna medijska slika žena u Bosni i Hercegovini je zastrašujuća i poražavajuća za svaku ambicioznu ženu koja teži ka postizanju uspjeha u javnom životu. Nerijetko će nam žene koje su uspjele u svom polju djelovanja reći da one nisu imale probleme sa ugrožavanjem prava i sužavanjem njihovog uticaja, što nam je samo pokazatelj koliko je, zapravo, naša svijest ograničena i koliko ju je oblikovao patrijarhalni okvir društva, te spriječio dalji razvoj i postizanje ravnoteže i jednakosti žena. Žene koje su postigle uspjeh i nisu svjesne problema koji još uvijek postoji u BiH neće ni biti pokretači značajnih promjena i neće podržati druge žene koje se bore za proboj do svog cilja. Moramo biti svjesne da ne dolaze sve žene iz istih socijalnih sredina i da nisu sve imale sreću da dobiju podršku okruženja u kojem se nalaze. Stoga možemo reći da je danas, u ovom kontekstu, nedostatak međusobne podrške žena jedan od najvećih problema.

Mediji su uveliko doprinijeli ovakvoj slici i u želji za senzacionalizmom produbljuju ovakve tendencije. Uz veliku moć i uticaj dolazi i velika odgovornost koja u ovom slučaju ne postoji. Trenutno se žene koriste kao „ikebane“ u politici, cilj je da budu lijepe i „plastične“. Da, naravno da imamo uspješnih i inteligentnih žena na našoj političkoj sceni, ali koliko ih možemo

nabrojati i koja je razmjera između njih i muškog političkog establišmenta. Ukoliko malo dublje uđemo u analizu uvidjećemo da žene imaju mali ili nikakav uticaj u javnom životu. Žena je „mašina za pranje i reprodukciju“, na ovu konstataciju mnogi će se nasmijati (najčešće su muškoj populaciji ovakve konstatacije šaljive), dok žene ne vide ovo kao duhovit izraz našeg statusa u društvu. Kroz medije se omalovažava uključivanje žena u politički život i širem auditorijumu/potencijalnim glasačima šalje se slika da žene nisu sposobne za pozicije koje nose veliku moć i odgovornost, sa druge strane mladim žena se šalje poruka da ni ne pokušavaju da ostvare svoje ambicije, jer će već u samom početku biti obezvrijeđene. Ženama se češće naglašava uspjeh u privatnom/porodičnom životu kao ekvivalent za njen uspješan rad u javnom životu. Žene su prinuđene da se ponašaju po određenim šablonima i ukoliko odluče da izađu iz ovih okvira biće osuđene, jer pokazivanjem drugačije slike žene smatra se uvredom za cijeli narod i kao izdaja njenih materinskih i porodičnih dužnosti.

Dakle, možemo zaključiti da su najveće prepreke u smislu motivisanja žena da se kroz javni angažman eksponiraju nivo svijesti i dominacija patrijarhalnog u privatnom i društvenom životu. Kroz maksimalnu podršku žena drugim ženama i nakon prestanka zatvaranja očiju nad kršenjem prava žena možemo očekivati da će žene dobiti priliku da budu posmatrane i doživljavane isključivo kroz svoje profesionalne kompetencije i sposobnosti. Neupitan je uticaj medija na ovu sliku i put koji žene moraju da prođu kako bi ostvarile ravnopravnost.

Smatram da akcenat treba da bude na stavovima i idejama koje zastupaju političarke.

Na ovaj način ćemo riješiti dva problema koji uništavaju političku scenu u BiH, jedan problem su predrasude, a drugi problem je nedostatak konkretnih programa i plana djelovanja u okviru političkih partija.

ŽENE U POLITICI - NEDOVOLJNO ISKORIŠTENI POTENCIJAL

Ivana Marelja (Mostar)

Položaj žena u današnjem društvu i dalje nije na zavidnom nivou, iako živimo u dvadesetprvom stoljeću i u demokratskom društvu, a to se posebno ispoljava na političkoj sceni. Iako žene čine više od pola svjetskog stanovništva, njihova zastupljenost u politici, u prosjeku, iznosi oko nekih dvadesetak posto u najboljem slučaju. Rijetke su zemlje koje se mogu pohvaliti velikim udjelom žena na političkoj sceni, primjer za pohvalu je Ruanda. Glavno pitanje koje zahtijeva brz i konkretan odgovor jeste - šta je tome uzrok i kako to možemo promijeniti.

Još, ili možda bolje, tek 1988. godine donesena je Deklaracija o ravnopravnosti žena i muškaraca. Naime, njome je utvrđena ravnopravnost spolova kao osnovno načelo ljudskih prava i osnovni uvjet demokracije te da je diskriminacija vezana uz spol u političkom, ali i drugim područjima života ograničavanje u ispunjavanju osnovnih sloboda. Mnoge zemlje još imaju i nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova koja definira smjernice za postizanje uravnotežene zastupljenosti muškaraca i žena u predstavničkim i izvršnim tijelima vlasti na svim razinama, to znači da je minimalna zastupljenost muškaraca i/ili žena u navedenim tijelima 40%. Ovo su zakonski okviri kojih bi se svaka stranka trebala pridržavati. No, funkcionira li to u stvarnosti? Žene u političkom svijetu trebaju biti zaštićene, kako zakonskim odredbama tako i unutarstranačkom politikom. Mnoge žene se zanimaju za politiku, a upravo je na političkim

strankama odgovornost da ih motiviraju, educiraju i potaknu da se aktivno uključe u politički život.

Pročitala sam geslo argentinskih feministica koje mi se čini savršeno za ovu temu: „Kad je samo nekoliko žena u politici mijenjaju se žene, kad ima mnogo žena u politici mijenja se politika“. Dakle, da bi očekivali da se promjeni cijeli dosadašnji, pretežno muški politički svijet, u politiku moramo uključiti žene i njihovu žensku snagu. No, nemojmo se zavaravati i misliti da je dovoljno da se na izborne liste samo fiktivno uključi 40% žena (kako je zakonski propisano) i da će glasači glasati za nekoga samo zato što je žena. Nama u politici trebaju sposobne, vrijedne i obrazovane žene, žene koje se ne boje pokazati zube kada treba, te hrabro i argumentirano braniti svoje stavove i mišljenja pa čak i onda kada se čini da se bore protiv većine. Jer, nekada jednostavno treba lupiti šakom od stol i biti drzak. Da bi se to ostvarilo žena u društvu, a posebno žena u politici, treba biti samopouzdana i spremna boriti se. U tome pogledu najviše nam može i mora pomoći obrazovni sustav, ali ne samo i isključivo formalno obrazovanje. Mnogo je radionica i edukacija koje se održavaju u svim gradovima, a svakako bi trebalo i povećati njihov broj, kvalitet, ali čini mi se da je najvažnije na pravilan način i u pravo vrijeme obavijestiti populaciju o njihovom održavanju. Čini mi se da pored edukacije žena za sudjelovanje u politici, trebali bi početi češće organizirati i radionice za glasače te ih naučiti osnovama politike te kako prepoznati potencijalnog vođu.

Već od malih nogu trebamo učiti sve naše djevojčice, pa čak i dječake, da rodne uloge ne trebamo tako stereotipno prihvaćati i živjeti po njima. Jer zašto jedna mala djevojčica ne bi mogla biti pilotkinja ili zašto jedan mali dječak ne bi smio plakati. Prihvaćanje stereotipnih rodnih

uloga vodi nas do pogrešne identifikacije mladih osoba i pogoduje razvoju začaranog kruga diskriminacije koji sa sobom nosi posljedice, jedan od njih je i marginalizacija žena.

Marginalizirana uloga žene u politici dovela je do nezdrave demokracije i krize politike. Do sada su žene jako rijetko bile uključene u političke procese, a kada bi joj se dodijelila kakva politička uloga onda bi ona uglavnom bila vezana za pomoć u rješavanju konflikta i pokušajima izgradnje mira. Lijepo da muški dio populacije prepoznaje i cijeni ženski miroljubljivi način rješavanja problema, ali to nije jedino u čemu su žene dobre. Zašto se ne iskoristi ženski ekonomski potencijal, potencijal u diplomaciji ili pak žensko viđenje obrazovnog ili pravnog sustava. Čak i kada su žene uključene u neke od navedenih tematika, rijetko kada su one zapravo ministricе navedenih oblasti. Visoko su pozicionirane, ali nikada nisu na samome vrhu. Zašto? Mnogo je ambicioznih, energičnih, sposobnih i snalažljivih žena koje zaslužuju priliku na samom vrhu - priliku koja im se mora pružiti, čak i ako je ne iskoriste najbolje što mogu. Jer mnogo puta je društvo oprostilo nesposobnim muškarcima izgubljene bitke, ali ženama baš i ne. Licemjerno, zar ne?

Mediji danas široj masi nude sliku žene kao objekta koji se promatra i ocjenjuje na vrlo seksistički način, i ono što je najtužnije, takva slika žene je zapravo prihvaćena u društvu. Pauline Frederick je to lijepo oblikovala u sljedećoj misli: „Kada muškarac ustane da govori ljudi ga obično prvo slušaju pa tek onda gledaju, kod žene je drugačije, njih prvo ljudi pogledaju pa ako im se sviđa to što vide tek onda slušaju.“ Svima je poznato da dobar dio komunikacije čini neverbalna komunikacija, koja osim govora tijela obuhvaća i izgled. Bitno je kako osoba koja govori izgleda, no nemojmo imati dvostruka pravila za muške i ženske

govornike. Svakako trebamo biti svjesni činjenice da bez obzira na izgled govornika ono što je važnije jest sadržaj. Ali, ne smijemo dopustiti da sve obećano ostane samo na riječima, već trebamo tražiti, tj. zahtijevati i djela, kako od političarki tako i od političara. Općenito, što se tiče komunikacije, češće se ženama pruži manje vremena za formuliranje misli i iznošenje stavova, uz to češće ju se prekida tijekom izlaganja. To su neke od stvari na koje bi prvenstveno medijske kuće i urednici programa trebali pripaziti.

Žena je ženi vuk. Zanimljiva je to i popularna narodna izreka koja govori o tome kako nemilosrdne i zlobne žene međusobno mogu biti, i ono što je najtužnije, one to i jesu. Jedna prema drugoj nemilosrdne smo igraričice, spremne zabiti nož u leđa, a to nam je slaba točka koju često koriste muške kolege, posebno u politici. Čini mi se da se stanje po pitanju zastupljenosti žena u politici neće popraviti sve dok ne pokažemo tzv. žensku solidarnost – dok ne budemo jedna drugoj međusobno pomagale, jedna drugu učile i bile jedna drugoj mentorice i zaštitnice u okrutnom muškom političkom svijetu.

„Jedna stvar koju žene moraju da nauče je da im nitko neće dati moć. „Sama je jednostavno uzmeš“, izjava je američke glumice Roseanne Barr koja mi se čini toliko prigodna za ovu temu. Naime, sažeto je rečeno ono što je najvažnije za sudjelovanje žena u bilo kojoj djelatnosti pa tako i u politici – a to je aktivno zalaganje i pravedna borba za moći koju trebaju podržati svi sudionici u političkim procesima, i političke stranke i mediji, i glasači, a posebno žene koje imaju ambiciju i hrabrost baviti se teškim i zahtjevnim političkim procesima.

Literatura

1. Mariette Sineau: Ravnopravnost - Vijeće Europe i sudjelovanje žena u političkom životu, Council of Europe Publishing, 2003.
2. Tajana Broz: Mlade žene mijenjaju svijet!, CESI, Zagreb, 2008.
3. Tajana Broz: Preporuke za povećanje političke participacije žena, Ured za ravnopravnost spolova RH, CESI, Zagreb, 2007.
4. Rezolucija Europskog parlamenta od 13. ožujka 2012. o ženama u političkom odlučivanju – kvaliteta i ravnopravnost
5. Anesa Omanović: Zastupljenost žena u politici, Infohouse, Sarajevo, 2015.
6. Žene u parlamentu – samo kvota ili stvarni utjecaj? Rodna ravnopravnost u Narodnoj skupštini Republike Srbije, Otvoreni parlament, 2014.

**II ULOGA INTEGRITETA I
TRANSPARENTNOSTI U POLITICI**

UVODNA RIJEČ

Srđan Blagovčanin

Akademija političkog osnaživanja žena je zamišljena kao mjesto slobodne razmjene mišljenja i političke edukacije na teme koje će omogućiti polaznicama Akademije da aktivno učestvuju u političkom životu. Samo edukovane građanke i građani mogu biti slobodni i punopravni učesnici procesa donošenja odluka i u poziciji da se bore za zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda. U tom smislu, TI BiH Akademija političkog osnaživanja žena sigurno je značajno doprinijela građanskom obrazovanju mladih učesnica koje su već političke angažovane ili imaju namjeru da to postanu. Pažljivo pripremajuću kurikulum koji se odnosi i na ulogu i značaj vrijednosti transparentnosti i integriteta, cilj nam je bio omogućiti mladim učesnicama da budu aktivne, odgovorne i uspješne sudionice javnog života u BiH. Svakako, važan aspekt akademije predstavlja i povezivanje i upoznavanje učesnica, jer kako se i pokazalo kroz samu akademiju, da bez obzira na još uvijek duboke podjele u bosanskohercegovačkom društvu, energija, želja za učenjem i davanjem vlastitog doprinosa gradnji pravednijeg društva su zajedničke osobine mladih liderki, polaznica akademije, bez obzira odakle dolaze.

Upravo su veliki odziv mladih liderki, ali i, naknadno, rezultati evaluacijskih anketa pokazali punu opravdanost i uspješnost TI BiH Akademije. Akademija je za tim TI BiH, kao i sve saradnice i saradnike, svakako bila vrlo dragocjeno iskustvo, na osnovu kojeg će se i u budućnosti realizovati ovakvi i slični projekti. Stoga je privilegija TI BiH da bude na raspolaganju mladima u BiH kao stanica na putu njihovog usavršavanja, učenja i razvoja.

KORUPCIJA U BOSNI I HERCEGOVINI – „KOPNENA HOBOTNICA“

Barbara Mijatović (Mostar)

Bio je to jedan od onih bitnih dana u državi kada nebo iznad BiH ukrašava vatromet, 15.2.2016. godine predsjedavajući Predsjedništva BiH, Dragan Čović, predao je aplikaciju za članstvo u EU. Međutim, Predsjedništvo BiH nije se mnogo obaziralo na činjenicu da je jedan od uvjeta za ulazak Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i borba protiv korupcije, o čemu u Reformskoj agendi za Bosnu i Hercegovinu za period 2015-2018. godine piše: „Sve operativne i institucionalne aktivnosti će imati za cilj da osiguraju građanima u cijeloj BiH sigurnije okruženje bez korupcije“¹. Uzmemo li u obzir da je u Bosni i Hercegovini korupcija poprilično rasprostranjena te se nerijetko može vidjeti da su na visokim funkcijama osobe koje su osuđene ili se protiv njih vodi kazneni postupak zbog korupcije ili drugih kaznenih djela. Kao razlog zbog kojeg se korupcija u Bosni i Hercegovini „tolerira“ možemo navesti manjak demokratičnosti, što pokazuje godišnji izvještaj Freedom House-a, „Zemlje u tranziciji“, po kojem se Bosna i Hercegovina svrstava u tri zemlje regije čiji je demokratski napredak lošiji nego prije pet godina. Bosna i Hercegovina je rangirana na 80. mjesto od ukupno 175 sa ocjenom 39 od 100, zajedno sa El Salvadorom, Mongolijom, Benimom i Marokom kada je u pitanju Indeks percepcije korupcije TI, te je tako treća „najgora“ zemlja na Balkanu po pitanju korupcije. Osim toga manjak nezavisnih antikorupcijskih tijela i političke volje dovode do toga da se postojeći zakoni u praksi ne primjenjuju u potpunosti. U bh. društvu korupcija je rasprostranjena od politike, zdravstva, sudstva

¹ <http://www.nap.ba/images/file/Reformska%20agenda%20.pdf>

pa do školstva, tako da je postalo normalno da „dodatno darujemo“ doktora nakon što nas izliječi, kažem dodatno jer doktori uredno primaju plaću za svoj posao. U daljnjem tekstu navešću primjere korupcije u BiH u različitim sektorima.

Prema Globalnom barometru korupcije za 2013. godinu navodi se da 77% ispitanika smatra da su političke partije ekstremno korumpirane, 67% ispitanika imalo je lično iskustvo ili saznanje da je neko iz njihove okoline dobio posao u javnoj upravi na nezakonit način. Nepotizam i korumpiranost glavni su razlozi nepovjerenja u političke stranke. Uobičajena je praksa da političke stranke primaju donacije od firmi koje posluju s institucijama izvršne vlasti, iako to predstavlja kršenje Zakona o finansiranju političkih stranaka. Centar za istraživačko novinarstvo iz Sarajeva (CIN) je utvrdio da je 6 vodećih političkih stranaka na taj način u periodu od 2006. do kraja 2010. godine od 70 privatnih firmi koje su imale ugovore sa vladom primilo donacije u ukupnom iznosu od blizu 210.000 KM. Vladajuće stranke su također primile donacije od 39 firmi koje su poslovale s javnim preduzećima koja kontroliraju vlade. Iako zakon zabranjuje primanje donacija od firmi koje posluju s vladom, isto se ne odnosi na poslovanje s javnim preduzećima. Isti izvještaj navodi da je tokom 2012. godine od 21 miliona KM direktnih budžetskih izdvajanja, podijeljenih od strane Ministarstva poljoprivrede F BiH, za subvencioniranje poljoprivrednih gazdinstava, najmanje 2,7 miliona dijeljeno fiktivnim firmama ili firmama u vlasništvu stranačkih kolega i rodbine resornog ministarstva.² Valja podsjetiti na građanski pokret koji se dogodio 07.02.2014. godine kada smo imali priliku vidjeti da vlast ne obraća pretjerano pažnju na zahtjeve građana, ali isto tako sami

² <https://ti-bih.org/bosna-i-hercegovina-kao-zarobljenik-politicke-ekonomije-i-sta-uciniti/>, 20.10.2016.

protesti bili su loše isplanirani i vođeni što ipak pokazuje i izgubljenost bh. društva u trenutnom sistemu. Najveći dio rashoda i izdataka u BiH odlazi na javni sektor (koji zapošljava 3,5 % stanovništva), odnosno na plaće zaposlenih, čak 35%. Kako je onda moguće da je nivo korupcije najzastupljeniji upravo u tom sektoru? Ironično je da institucije koje bi se trebale boriti protiv korupcije također su pod političkim utjecajem. Zabrinjavajući je podatak da su u 2013. godini donesene samo tri presude za korupciju, a od te tri samo je jedna osuđujuća, što dovodi do činjenice da su ostvareni najlošiji rezultati u posljednjih 5 godina po pitanju procesuiranja korupcije. Pravosuđe BiH pod utjecajem je političkih stranaka te se nerijetko događa da političari kojima je izrečena oslobađajuća presuda za korupciju uskoro budu viđeni na gozbi sa vlastitim tužiteljima. Da pravosuđe nije imuno na sistem „svoj svome“ dokazuje nedavni primjer Kate Šarić iz Mostara, kad je sud starici oduzeo stan zbog nemogućnosti plaćanja sudskih troškova u iznosu od 8.500 KM pa je kasnije taj isti stan na javnoj dražbi po mizernoj cijeni (stan od 52 kvadrata prodan je za 25.000 KM!) prodao uposlenici istog suda. Tužilaštva u BiH u 2013. godini primila su ukupno 2.636 prijava u radu za korupcijska i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, a samo je 265 potvrđenih optužnica za krivična i korupcijska djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti. Samo je 60 osuđujućih odluka doneseno pred sudovima u FBiH za koruptivna i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti u 2013. godini, a 37 osuđujućih presuda za navedena kaznena djela pred sudovima RS i 3 u Brčko distriktu. Sud BiH je usvojio Pravilnik o pristupu informacijama tako da se ne vidi imovina koja je u posjedu Suda BiH, ali niti imena osoba koja su osuđena za krivična djela. Agencija za provođenje zakona nema odgovarajuću saradnju sa pravosuđem i drugim agencijama za provođenje zakona jer ni one nisu imune na političke utjecaje. Koliko je

korupcija raširena možemo vidjeti na primjeru afere „Pravni fakultet“ iz 2009. godine gdje se, otkrivajući aferu o zloupotrebi „položaja pojedinih profesora na fakultetu, otkrilo još mnoštvo slučajeva korupcije u koje su upleteni i ugledni odvjetnici i suci, naravno dosta činjenica je zataškano i sada u 2016. godini glavni akteri su oslobođeni, uglavnom zbog slučajnih/namjernih proceduralnih grešaka suda.

Korupcija je očito visoko rasprostranjena i na fakultetima. Na temu korupcije na Univerzitetu u Banjaluci, za portal Žurnal, doktorand Saša Laketa je izjavio: „Korupcija na univerzitetima, u kolikoj god da je mjeri prisutna, nije ništa drugo nego jedan od likova i proizvoda propasti državnog tužiteljstva BiH; neprocesuiranje kriminalnih afera u državnim institucijama u kojima su bez bilo kakvog straha od procesuiranja ili kazne pokradena sredstva u visini polovine vanjskog duga BiH, ovdje prije svega mislim na Upravu za indirektno oporezivanje, nemoć zakonodavne vlasti da na nivou države donese zakon o ispitivanju podrijetla imovine i nemoć izvršne vlasti da sprovodi donesene zakone“.³ Korupcija na fakultetima javna je tajna, ne pretjerano zanimljiva tužiteljstvu. Analizirajući sve presude vezane za korupciju dolazimo do zaključka kako se uglavnom kažnjava manja korupcija što potvrđuje praksu da se „velike ribe lako oslobode“. Pitam se kako je moguće da su korumpirane osobe koje realno imaju dobru plaću? Plaće sudaca su 50% veće od ostatka javnog sektora pa je tako sucima prvostepenih sudova osnovna plaća 2.400 KM, drugostepenih 3.000 KM, vrhovnih sudova 3.800 KM te sucima ustavnih sudova 4.500 KM, a kao jedan od razloga zašto su plaće tako visoke jeste taj da se izbjegne korumpiranost, ironično. Osim politike, pravosuđa i obrazovanja, zdravstvo je također plodno tlo za korupciju. Kao objašnjenje zašto je korupcija razvijena u

³ <http://www.zurnal.info/novost/20081/univerzitet-u-banjaluci-je-leglo-korupcije>, 15.10.2016.

zdravstvu navode se niske plaće, no studije tog fenomena širom svijeta ukazuju da ni povećanje plaća ne dovodi do smanjenja korupcije u zdravstvu. Za bolnice je tipično da imaju veliki broj zaposlenih, veliki broj pacijenata te da se u okviru njih „korupcija bez ljudskog lika“ uglavnom pojavljuje kao pravilo, jer postoje ustaljene prakse da se plati pažnja i bolji tretman, brži dolazak do specijalističkih pregleda ili prevazilaženje problema na listama čekanja.⁴ Prema odgovorima ispitanika koji su imali iskustva sa neophodnošću plaćanja mita zdravstvenim radnicima navodi se da je najviše plaćeno za obavljanje operacija od strane određenog ljekara, oko 737,8 KM, za usluge smanjenja čekanja ili dolaska na pregled/operaciju preko reda plaćano je u prosjeku 324,8 KM, a za usluge boljeg tretmana potrebno je izdvojiti u prosjeku 179,8 KM. Kako korupcija u zdravstvu izgleda u praksi možemo vidjeti na primjeru iz Banja Luke, kada je Opštinski sud Banja Luka potvrdio optužnicu protiv ukupno 15 lica, koji su osumnjičeni da su određenom broju lica omogućili stjecanje prava na invalidsku penziju. Preko posrednika su davali mito od 6.000 do 8.000 KM. Koliko je poznato, jedina pravosnažna presuda za korupciju u zdravstvu je ona iz Brčkog iz 2012. godine kada je doktor ucijenio supruga pacijentice, rekavši da pacijentici neće dati neophodnu injekciju ukoliko mu ne donese 100 evra. Navedeni doktor je priznao krivicu i osuđen je na 3 mjeseca zatvora. Korupciji je sklona i policija, mada bismo za policiju mogli reći da se tu radi uglavnom o učestaloj, ali uglavnom „sitnoj korupciji“. Kako se vrši korupcija u policiji vidimo na primjeru iz 2015. godine, korupcijskoj aferi „Polijska postaja Istok“. U navedenoj aferi su bivši ravnatelj, a tadašnji načelnik Odjela uniformirane policije MUP-a TŽ, zajedno sa zapovjednikom te postaje, uzimali mito autoprijevoznika, čije su prijave skrivali u ladicama

⁴ file:///C:/Users/ivica/Downloads/Korupucija%20u%20zdravstvu%20-%20istra%C5%BEivanje.pdf, 15.10.2016.

kako bi navedeni izbjegli plaćanje mnogo većih kazni. Ironično je da je navedene osobe njima nadređeni disciplinski oslobađao.

Kroz sve navedeno vidimo zašto sam korupciju nazvala „kopnenom hobotnicom“, ona je sistematska i nekontrolirana u svim sferama društva i moglo bi se reći da je postala dio tradicije. Djelimično je za to krivo i društvo koje korupciju skoro da smatra normalnom pojavom, a oni koji se bore protiv iste opeku se jer su nemoćni naspram moćnog vladajućeg klijentelizma. Borba protiv korupcije u BiH sve više liči na Sizifov posao, no promjene na bolje su moguće i počinju u svijesti bh. društva. Pitanje je koliko se BiH može nazvati pravnom državom s obzirom na to da sam Ustav krši ljudska prava, demokracija fiktivno postoji, stvarno je u rukama konstitutivno podobnih. Navedena situacija plodno je tlo za korupciju pa samim tim dolazimo do zaključka da stvaranjem pravne države i jačanjem demokracije korupcija može polako, ali sigurno, iščeznuti s ovih prostora.

Izvori

1. https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2015/12/Studija_sistema_nacionalnog_integriteta_Bosna_i_Hercegovina_2015-1.pdf
2. https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2015/10/Bosna_i_Hercegovina_kao_zarobljenik_politicke_ekonomije_Divjak_Blagovcanin.pdf
3. <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2014/08/Monitoring-procesuiranje-korupcije-2012-2013-Kljucni-nalazi1.pdf>
4. <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2014/12/Najbolje-prakse-u-otkrivanju-i-sankcionisanju-korupcije.pdf>

5. <http://www.zurnal.info/novost/1696/sokantne-ispovijesti-aktera-afere-pravni-fakultet-seks-ucjene-i...-stubici>
6. <http://www.zurnal.info/novost/20090/ponistena-presuda-lucicu-durmisevic-osloboden-zbog-zastare>
7. <http://www.zurnal.info/novost/20081/univerzitet-u-banjaluci-je-leglo-korupcije>
8. <http://www.republikainfo.com/index.php/izdvojeno/20345-zakon-u-raljama-nemorala-umirovljenicu-i-njenu-djecu-deloziraju-iz-stana-po-cici-zimi-zbog-8-000-km-duga>
8. <file:///C:/Users/ivica/Downloads/Korupcija%20u%20zdravstvu%20-%20istra%C5%BEivanje.pdf>
9. <http://www.slobodnaevropa.org/a/korupcija-u-bh-zdravstvu-velike-bez-ikakvih-sankcija/27628627.html>
10. <http://www.vecernji.ba/vd-ravnatelj-mup-a-sumnjice-za-vodu-skupine-u-korupcijskoj-aferi-1006071>
11. <http://www.nap.ba/images/file/Reformska%20agenda%20.pdf>

POLITIKA I JAVNA UPRAVA

Šemsa Mulić (Sarajevo)

Načelo odvajanja politike i uprave u teoriji i praksi

Politika i uprava predstavljaju dvije različite funkcije vlasti. U nauci o javnoj upravi razlikovanje funkcija politike od uprave definira se pojmom dihotomije politika-uprava.

U djelu Politika i uprava iz 1990. godine, Frank Johnson Goodnow je postavio temeljne naučne postavke o dihotomnom shvatanju politika-uprava. U istoimenom djelu iznosi tezu o postojanju dvije različite funkcije vlasti i da njihovo razlikovanje rezultira diferencijom organa vlasti koji su sastavnica formalnog sistema vlasti.

Interakcija politike i uprave je kompleksan odnos koji se treba zasnivati na ravnoteži moći koju generiraju ova dva segmenta javne sfere u društvu koje teži vladavini prava. Pri tome je od presudnog značaja poštivanje ustavom i zakonom postavljenih granica u ovlaštenjima političkih institucija, na jednoj, i upravnog aparata, na drugoj strani.¹

Politika i uprava su dva pojma koja počivaju na različitoj logici i izvoru legitimteta i imaju različitu prirodu. Uprava se temelji na zaslugama, odnosno na stručnim sposobnostima službenika, a verificira se putem javnih konkursa za ulazak u državnu službu, dok se politika temelji na povjerenju javnosti koje se izražava putem demokratskih izbora.

¹ Maslo, Sead 2015, Politika i javna uprava aspekti politizacije državne službe u Bosni i Hercegovini, trendovi politizacije i versus reformska opredjeljenja, str. 3

U praksi, odnos politike i uprave se realizira na institucionalne i vaninstitucionalne načine. Institucionalni načini ostvarivanja tog odnosa vezani su za ustavom i zakonom utvrđene granice ovlaštenja političkih institucija i organa uprave, pri čemu su političke institucije u osnovi ovlaštene za osmišljavanje politika, donošenja zakona i kontrolu zakonitosti rada upravnog aparata, dok su organi uprave ovlašteni i odgovorni za implementaciju politika i provođenje zakona.

Vaninstitucionalni utjecaji političkih struktura na upravni aparat, odnosno državne službenike, definiraju se pojmom politizacije. Politizacija državne službe manifestira se u osnovi na dva ključna područja:

1. U području upravljanja ljudskim resursima u javnoj/državnoj upravi, posebno u procedurama zapošljavanja i razvoja karijere zaposlenih;
2. U radu i postupanju službenika koji slijede instrukcije političkih patrona koje imaju za cilj ostvarivanje parcijalnih političkih i privatnih interesa mimo zakonskih procedura ili radi postizanja privilegiranog položaja u procedurama.

Depolitizacija javne uprave

Profesionalnu i učinkovitu upravu, orijentiranu na postizanje društvenih potreba, smatramo neraskidivim dijelom moderne države i društva. Depolitizacija javne uprave i njezina društvena kontrola i odgovornost rezultat su snažnih društvenih promjena modernizacije i političkih borbi koje su to pratile.²

² Kregar, Josip Hrvatska država i uprava-stanje i perspektive, Strukturne zadaće, Depolitizacija javne uprave: napredak i otpor, str. 216

Depolitizacija se definira kao nužnost javnog razgraničenja između političkih i službeničkih položaja u upravi, kako bi se osigurala nezavisnost od svakodnevnih političkih intervencija. Svrha tog razlikovanja je osigurati i zaštititi profesionalno djelovanje službenika u skladu s načelom zakonitosti, uz osiguranje kontinuiteta službe, te omogućiti svakom od ta dva segmenta, politici i upravi, da funkcioniraju u skladu sa svojim dužnostima i izvorom legitimiteta, ali u zajedničkoj saradnji na ostvarivanju javnog interesa.

Politika i uprava su dvije odvojene domene koje počivaju na različitom izvoru legitimiteta - politika se temelji na povjerenju javnosti izraženoj na izborima, dok se uprava temelji na stručnosti i profesionalizmu službenika koji djeluju u okviru zakona, što se verificira putem konkursne procedure za ulazak u službu.

Profesionalizacija uprave podrazumijeva zapošljavanje i napredovanje u administraciji utemeljeno na stručnosti i sposobnostima, uz isključivanje mogućnosti patronaže, diskriminacije i arbitrarnosti. Profesionalizacija ujedno znači i kontinuitet upravnog djelovanja koje doprinosi stručnosti.³

Javna uprava u BiH

Da je uprava jako sredstvo politike još prije stotinu godina primijetio je poznati njemački sociolog Max Weber i tvrdio je da upravu i politiku strogo treba odvojiti, te da se državni službenici ne smiju baviti politikom. Upravo stalna borba političkih partija za članove, simpatizere

³ Marčetić, Gordana, Musa, Anamarija: Europeizacija službeničkog prava, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, 3/2013., str. 725.-756.

i birače u Bosni i Hercegovini pokazuje svu negativnost naprijed navedene tvrdnje.⁴

U tranzicijskim državama, kao što je Bosna i Hercegovina, javna uprava je u velikoj mjeri politizirana.

Opći cilj reforme u ovoj oblasti jeste razvoj profesionalne i politički nepristrasne državne službe u kojoj će glavni zadatak državnog službenika biti pružanje brzih i kvalitetnih usluga korisnicima, sa isključenim birokratskim postupcima u komuniciranju s građanima. Gradnja povjerenja u državnu upravu i uvažavanja državne uprave krajnji je cilj reforme ljudskih potencijala.

Državna služba je u Bosni i Hercegovini zbog složenog ustavnog i institucionalnog uređenja uređena nizom propisa. Postojećim zakonima o državnoj službi na svakom nivou vlasti različito se definirao okvir i status državne službe. Do ovih razlika je došlo zbog nekoherentnosti cjelokupnog sistema uprave.

Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine usvojen je 2002. godine od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, a bio je iniciran od Međunarodne zajednice. Ovaj zakon je donesen s ciljem da odvoji političku od upravne sfere, te da promovira profesionalnu državnu službu baziranu na kompetentnosti i kvalitetu.⁵

⁴ Otajagić, Ferid, Đelmo, Zenaid, Fakultet za javnu upravu, Kvalitetna javna uprava u Bosni i Hercegovini osnovne pretpostavke str. 759.

⁵ Begić, Taida, Poziv na odgovornu i profesionalnu državnu službu u Bosni i Hercegovini; Vrijednosti i etički standardi u sistemu državne službe Bosne i Hercegovine, Fond otvoreno društvo BiH, april 2007.

Zakon o državnoj službi Federacije BiH usvojen je godinu dana kasnije, dok je Republika Srpska samostalno donijela isti zakon 2003. godine. Brčko distrikt je to učinio 2006. godine. Ovi zakoni doživjeli su izmjene i dopune u nekoliko navrata.

Pored njih donesni su slični zakoni koji se odnose na rad javne uprave: Zakon o upravi Bosne i Hercegovine, Zakon o upravi u Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakon o republičkoj upravi, Zakon o javnoj upravi Brčko distrikta, Zakon o opštem upravnom postupku Republike Srpske, Zakon o upravnom postupku BiH, Zakon o upravnom postupku FBiH.

Namjera zakonodavca jeste, između ostalih, uspostava depolitizirane državne službe pod kojom podrazumijevamo jasno razgraničenje između političkih i službeničkih položaja u upravi te njihovih odnosa, kako bi se osigurala nezavisnost od svakodnevnih političkih intervencija.

Zakonskim odredbama, državnim službenicima se ne smatraju članovi vlada, tj. ministri i njihovi zamjenici, kao ni članovi općinskih vijeća, čime ih zakon svrstava u kategoriju politički imenovanih funkcionera.

Zakonom se uvodi Institut rukovodećih državnih službenika koji obavljaju najviše funkcije upravljačkih i izvršnih poslova unutar državne uprave. Specifičnost ovog instituta uočava se prilikom popunjavanja ovih mjesta u organima uprave koji se vrši po principu kombinacije meritornosti i političkog kriterija. Naime, na temelju provedenog javnog konkursa, rukovodeće državne službenike imenuje i razriješava politički funkcioner ovisno o kojem nivou vlasti je riječ.

Formalno, ovaj princip ide u prilog depolitizaciji sprečavanjem potpune dominacije političkih kriterija dok, s druge strane, dodatno je otežao jasnom razgraničenju političkih službeničkih funkcionera u upravi, ostavljajući prostor za mogućnost postavljanja politički podobnog službenika, ovaj put legalnim načinima, koji dalje stečenim položajem nadređenog u hijerarhiji može provoditi politiku stranke koja ga je imenovala.

Najznačajnija odredba Zakona o državnoj službi FBiH koja posebno doprinosi depolitizaciji jeste zabrana državnim službenicima da ne mogu biti članovi upravnih i drugih odbora političkih stranaka i ne smiju slijediti upute političkih stranaka.⁶

Dakle, državni službenik ne može biti istovremeno i u rukovodećim organima političke stranke, čime se ne isključuje mogućnost članstva u nekoj od političkih stranaka.

U korak sa uspostavljanjem Zakona o državnoj službi s ciljem depolitizacije, na svim nivoima, kao zakonski nezavisno tijelo, osniva se Agencija za državnu službu kao centralna institucija za upravljanje ljudskim resursima. Njena osnovna nadležnost jeste provođenje procedura zapošljavanja državnih službenika, te drugi stručni poslovi iz oblasti ljudskih resursa u upravi. Svaka agencija direktno je odgovorna vladi uspostavljenog nivoa.

U oktobru mjesecu 2015. godine Vlada Federacije BiH je pokrenula zakonodavnu inicijativu za izmjene i dopune Zakona o državnoj službi i Prijedlog zakona dostavila Parlamentu Federacije BiH na razmatranje

⁶ Član 19. Zakon o državnoj službi FBiH, Službene novine Federacije BiH broj 29/03

i usvajanje po hitnom postupku. U obrazloženju zakonodavne inicijative navedeno je da se time postiže „uspostavljanje modernije, kompetentnije, transparentnije, efikasnije, fleksibilnije i odgovornije javne uprave“. Međutim, izmjene i dopune Zakona su prvenstveno usmjerene na stavljanje rukovodećih pozicija u državnoj službi pod politički nadzor i patronat. Izmjenom zakonskih odredbi, rukovodećim kadrovima se mijenja status državnog službenika i svodi ih se na politički imenovane pozicije.⁷

Direktori uprava i upravnih organizacija, sekretari organa državne službe i pomoćnici rukovodilaca u organu državne službe, prema zakonskim izmjenama i dopunama imaju status politički imenovanih lica na koje se ne primjenjuje zakon o državnoj službi, što znači da se ne primaju, odnosno ne postavljaju na pozicije na osnovu javnog oglašavanja, u konkurenciji sa drugim potencijalnim kandidatima.

Predloženim rješenjem u potpunosti se derogira princip, odnosno načelo profesionalne nepristrasnosti i političke nezavisnosti utvrđen članom 4. tačkom e i f važećeg Zakona, kao i članom 4. Stav 1 Zakona o organizaciji organa uprave u Federaciji BiH, a čiji je temeljni cilj uspostava državne službe na principu nezavisnosti, stručnosti i integriteta javne uprave i njenih uposlenih. To znači da će politička podobnost u potpunosti nadvladati princip meritornosti⁸, odnosno prijem u državnu službu na osnovu stručnosti i kompetencija.

⁷ Čl.1 st. 2 i 3 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnoj službi u Federaciji BiH - prijedlog

⁸ Merit system (engl.) - sistem zasluga gdje se radna mjesta dodjeljuju na osnovu obrazovanja, iskustva i sposobnosti, nezavisno od političkih aktivnosti eng. Support for Improvement in Governance and Management

Veliku je ulogu u kreiranju službeničkih sustava tranzicijskih zemalja imala SIGMA koja je u svojim dokumentima identificirala upravne standarde, polazeći od temeljne dužnosti svake države da, u ostvarenju javnog interesa i obveze pružanja javnih usluga, osigura učinkovito, profesionalno i nepristrano djelovanje javne uprave (OECD SIGMA, 1999, str. 20). Da bi se to postiglo državna služba treba⁹:

1. djelovati u javnom interesu,
2. biti depolitizirana (jasno razgraničenje između političkih i službeničkih položaja),
3. biti profesionalna (zapošljavanje i napredovanje u skladu sa sustavom merit),
4. imati izgrađen kvalitetan službenički sustav (pravedan i transparentan sustav plaća i ocjenjivanja, adekvatna regulacija i zaštita prava itd.),
5. regulirati odgovornost državnih službenika,
6. uspostaviti efikasan sustav upravljanja ljudskim potencijalima (jedinstveni standardi i institucionaliziran sustav usavršavanja).

Glavni izazovi koji slijede za javnu upravu BiH ostaje provedba Zakona. Prema procjenama koje je izvršila SIGMA politizacija uprave je i dalje prisutna. Politička pripadnost je ključni faktor za sigurnost radnog mjesta, te su češće situacije da imenovanje većeg broja službenika promijeni vlast. Iako još uvijek u našoj upravi nalazimo ostatke upravne

⁹ Friedrich Ebert Stiftung, Institut za javnu upravu 2013, 6 Forum za javnu upravu, Status zaposlenih u javnoj upravi – službenici ili radnici?, Zagreb, str.19

službe kao vlasti, u savremenim upravnim sistemima dominira profesionalizacija državnih službenika koji su u službi državi i na usluzi građanima. Uspostava iste ostaje cilj reforme.

Veliki problem u Bosni i Hercegovini predstavlja podjela pozicija u upravi prema sastavu naroda u BiH, što se temelji na članu IX tačka 3. Ustava BiH, čija praktična izvedba znači trodijelna podjela upravljačkih pozicija. Ovaj član, odnosno stav, stvara posebne uslove pri izboru, odnosno zapošljavanju državnih službenika u pogledu zapošljavanja na nižim pozicijama u državnim institucijama. Ovakav sistem vrlo često zaobilazi najbolje kandidate u nastojanju da zadovolji etnički balans. Izbori viših rukovodilaca i ministara često su unaprijed poznati, što obeshrabruje kandidate druge etničke pripadnosti da se uopće prijavljuju na konkurs za određene pozicije.

Javna uprava u Bosni i Hercegovini je u postkonfliktnom periodu i u periodu tranzicije svakako pod uticajem brojnih otežavajućih faktora koji utiču na reformske procese. Kao glavni otežavajući faktori posebno se prepoznaju izraženo ispoljavanje monopola politike nad upravom, pojava kvantitativnog umjesto kvalitativnog rasta uprave uz multiplikaciju horizontalnih i vertikalnih nivoa vlasti, nepovoljna kadrovska struktura, kao i nedostaci u postojećoj ustavno-pravnoj strukturi koja je sa sobom donijela snažnu ekspanziju sadržajnih odgovornosti uprave.¹⁰

¹⁰ S. Leskovic, Tranzicija i reforma javne uprave, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2009. godine, str. 421

Reforma javne uprave u Bosni i Hercegovini jedan je od važnih preduslova za integraciju BiH u Evropsku uniju. Bosna i Hercegovina treba uspostaviti jedan funkcionalan strateški i upravljački okvir reforme javne uprave koji bi, kroz sveobuhvatno političko upravljanje i monitoring, osigurao pristup reformama u skladu sa finansijskim sredstvima i kadrovima. Također, jako je bitno organizovanje profesionalne državne službe, u skladu sa principima EU. Prije donošenja tih propisa neophodno je upoznati kako organizaciju javne uprave u tranzicijskim zemljama tako i propise ostalih razvijenih država u okviru EU i na taj način prihvatiti nove metode i načela koji pridonose ubrzavanju rješavanja prava i obaveza građana u BiH.

Sam način prihvatanja efikasnih standarda i postupaka koji moraju biti propisani zakonom doprinosi racionalizaciji i smanjenju troškova koji nastaju u radu javne uprave.

Za ostvarenje zacrtanih ciljeva neophodna je edukacija državnih, odnosno javnih službenika i njihovo upoznavanje sa načinom što efikasnijeg rada javne uprave.

Literatura

1. Begić, Taida, Poziv na odgovornu i profesionalnu državnu službu u Bosni i Hercegovini; Vrijednosti i etički standardi u sistemu državne službe Bosne i Hercegovine, Fond otvoreno društvo BiH, april 2007.
2. S. Leskovic, Tranzicija i reforma javne uprave, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2009.

3. Kregar, Josip, Hrvatska država i uprava - stanje i perspektive, Strukturne zadaće, Depolitizacija javne uprave: napredak i otpor
4. Maslo, Sead, Politika i javna uprava - aspekti politizacije državne službe u Bosni i Hercegovini, trendovi politizacije i versus reformaska opredjeljenja, 2015.
5. Marčetić, Gordana, Musa, Anamarija: Europeizacija službeničkog prava, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, 3/2013
6. Otajagić, Ferid, Đelmo, Zenaid, Fakultet za javnu upravu, Kvalitetna javna uprava u Bosni i Hercegovini - osnovne pretpostavke
7. Friedrich Ebert Stiftung, Institut za javnu upravu 2013, 6 Forum za javnu upravu, Status zaposlenih u javnoj upravi – službenici ili radnici?, Zagreb
8. Zakon o državnoj službi FBiH, Službene novine Federacije BiH broj 29/03.
9. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnoj službi u Federaciji BiH - prijedlog

III LIDERSTVO I POLITIKA

UVODNA RIJEČ

Edita Miftari

Svaka od četiri Akademije za političko osnaživanje žena koje je organizovao Transparency International u Bosni i Hercegovini me je nečemu naučila i potaknula na razmišljanje o tome kako zaista vidimo žene na liderskim pozicijama, pored onog standardnog «kako treba da ih vidimo», čime se između ostalog i bavim dugi niz godina kao aktivistkinja, zagovaračica za bolji položaj žena u društvu i istraživačica.

Veliki je izazov bio ispred mene u pripremi metodologije za modul «Liderstvo i politika» iz razloga što sam imala zadatak da u vrlo malo vremena prenesem najrelevantnija naučna saznanja, aktivističke prakse, i potaknem na diskusiju o liderstvu kao orodnjenom konceptu koji posmatramo kroz prizmu rodnih uloga, po obrascu onih muških koje se sa liderskim savršeno preklapaju. «Ko je dobar lider?» je pitanje koje nas je pratilo kroz Mostar, Sarajevo, Tuzlu i Banja Luku, baš kao i presjek odgovora da je dobar lider samopouzdan, snažan, elokventan, emocionalno stabilan, uticajan, karizmatičan, samostalan i sve one karakteristike koje po obrascu pripisujemo muškarcima i od istih očekujemo da imaju. U tom duhu automatizovanog razmišljanja, primjeri dobrih lidera su nerijetko muškarci koji su na ovaj ili onaj način obilježili eru u kojoj živimo i djelujemo, ali i neka prošla vremena čiji društveni i politički uticaj doseže i do današnjih dana. Ruku na srce, tu je i po neka žena koja je prekršila društvene norme i očekivanja, napustila svoje političke rodne uloge, ali onda vrlo maskulinizirano i nerijetko militaristički pristupila liderstvu i u punom začaranom krugu završila na drugom kraju binarnog spektra muško-ženskih političkih izričaja, te

ponudila rješenja u istom stilu za goruća pitanja na koje lider ili liderka jednog društva ili grupe ljudi treba da odgovori ili da povede ka rješenju za dobrobit svih.

Međutim, ova diskusija je dovela do otvaranja određenih pitanja koja su često zanemarena u sličnim političkim akademijama, a to su pitanja spremnosti za preuzimanje liderskih uloga i odgovornosti, te samopouzdanja koje mladim političkim liderkama nerijetko nedostaje. Polaznice su kroz svoje iskustvo uspješno identifikovale i definisale probleme koje su denominator u odnosima moći i mogućnosti kada je u pitanju politički angažman i političko liderstvo žena – nedostatak podrške porodice i društva, nedostatak finansijske podrške, nevidljivost u medijskim izvještavanjima, te nedostatak solidarnosti, iskustva i samopouzdanja da se uhvati u koštac sa izazovima u dominantno muškoj oblasti političkog djelovanja u kojoj su za žene najčešće rezervisana socijalna, humanitarna i druga pitanja koja su na marginama političke, pa tako i ekonomske moći.

Stoga je osvježenje bilo razgovarati o različitim načinima i alatima za prevazilaženje upravo tih problema, a kreativnost polaznica u ilustrovanju svojih svakodnevnih izazova i načina suočavanja i prevazilaženja istih me i samu motivisala da se detaljnije pozabavim pristupom vještinama koje liderkama namećemo kao nezaobilazne ukoliko žele da se popnu do staklenog plafona. I šta onda? Kuda dalje? Iz tog razloga je potrebno uz dvosmjernu komunikaciju oslušnuti potrebe, brige, strahove i ideje onih za čije se dobro zalažemo. Jer podučavati znači učiti duplo više, i zbog toga je za mene ova Akademija bila vrlo uspješna. Da, bitno je prenijeti znanje, ukazati na praktične primjere, ilustrovati uspjehe i ukazati na mogućnosti. Ali je dosta važnije postaviti

prava pitanja i slušati. A kada slušate žene različitih generacija, kvalifikacija i političkih orijentacija, onda možete reći da ste čuli i zajednicu, i lokalne ogranke političkih partija, studentska udruženja, perspektivu mladih, i svih onih žena koje nisu imale ili nemaju mogućnost da budu agentice pozitivnih promjena. S tim već možemo da radimo, i iskreno se nadam da smo kao tim Akademije još više motivisani da ovu inicijativu podignemo na naredni nivo u smislu većih ulaganja i zalaganja na putu pravednijeg društva jednakih mogućnosti za sve.

ŽENE I LIDERSTVO U BOSNI I HERCEGOVINI

Željka Vračević (Banja Luka)

Mentorica: Edita Miftari

Da je Bosna i Hercegovina država kontradiktornosti i duplih standarda pokazalo se kao istinito u više navrata, a to potvrđuje i činjenica da na papiru imamo demokratsko uređenje države, a u praksi autoritarnost patrijarhalne svijesti koja propisuje normativno ponašanje i rodne uloge. Prema istim, žena u društvu nije sposobna da bude liderka, ili obrnuto, ako je sposobna da bude liderka, nije sposobna da bude „žena“, tj. postaje lišena svih onih osobina koje je čine ženom.

Stereotipno se ženske rodne uloge ne poklapaju sa liderskim ulogama. U Banjaluci, na nedavno održanoj Akademiji političkog osnaživanja žena, u organizaciji Transparency International-a, na pitanje predavačice Edite Miftari „koga izdvajate kao dobre lidere“, zanimljivo je da su polaznice odgovorile nabranjem muškaraca lidera i navele određene osobine, priznajući da se iste više odnose na muškarce nego na žene. Rezultat bi,

vjerovatno, bio drugačiji jedino u slučaju da je Edita eksplicitno zatražila da se izlistaju dobre liderke, dakle, korištenjem imenice u ženskom rodu. Ovakom, dobila je upravo ono što je i bila tema njenog predavanja – dokaz da su žene liderke marginalizovana grupa i da je svijest društva kojem pripadamo, čak i svijest samih žena, u skladu sa normama patrijarhalnog sistema i stereotipne podjele rodnih uloga.

Binarni sistem vrijednosti koji je u svojoj suštini patrijarhalan ne dijeli samo žene na dvije suštinske grupe: one koje su u skladu sa svojim rodnim ulogama i one koje odstupaju od istih i postaju marginalizovana grupa. Isto to radi i sa muškarcima. Ipak, kada je riječ o politici i liderstvu, čak i muškarac koji ne posjeduje leaderske sposobnosti i osobine, a koje se, generalno, pripisuju muškom rodu, je velikodušniji prihvaćen u pomenutim sferama nego žena, bilo da je ona u skladu sa svojim rodnim ulogama ili ih se ne pridržava. Narandžasti izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini¹ iznosi određeni pomak ka boljem kada je riječ o prisutnosti i učeću žena u politici i izbornim procesima. Ipak, praksa pokazuje neusklađenost sa Zakonom o ravnopravnosti polova i situacija je daleko od poželjne kada je riječ o zastupljenosti žena na svim nivoima vlasti.

Demokratija kao uređenje postaje apsurdna marginalizacijom bilo kojih društvenih grupa. Istina je da žena danas ima pravo na visoko obrazovanje, na zaposlenje, na izgradnju karijere i izbor. Međutim, kada se dođe do teme liderstva i pozicije vođe, tu se priča završava i otvara se sasvim novo poglavlje koje, neminovno, uključuje detaljnu analizu te iste žene kroz njen privatni život, izgled i ponašanje, da bi se na kraju ta analiza svela na jedan

¹ Gavrić S. et al. (2016) Narandžasti izvještaj 2016. Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Helsinški parlament građana Banja Luka.

jedini mogući zaključak, a to je da žene i liderstvo ne idu zajedno. Ovakav stereotipan zaključak i vodi tome da niti muškarci biraju žene kao liderke, niti ih biraju same žene. Izborni rezultati u Americi, kolijevci demokratije, nažalost, potvrđuje činjenicu da je poželjnija bilo kakva ideologija muškarca na vlasti, nego žene.

Kada govorimo o ženama i liderstvu, to se ne odnosi isključivo na državni nivo. Nije nam potrebno samo to da žena bude predsjednica i vođa jedne države da bi se popravio status žene u društvu, jer žena na čelu države ne znači nužno i ravnopravnost polova unutar te iste države. Primjeri za to su, između ostalih, Liberija, u kojoj je 2005. godine Ellen Johnson Sirleaf postala prva predsjednica neke afričke države, ali se položaj žena nije promijenio tom političkom činjenicom i Indija u kojoj je Pratibha Patil izabrana za predsjednicu 2007. godine, ali je, prema Reuters-u, proglašena „najnepoželjnijom zemljom na svijetu za žene.“² Sanja Bubalo, u članku za online časopis Women in Adria govori o fenomenu „staklene stijene“ kada je riječ o odlukama da se na čelo države postavi žena, te smatra da su žene „dovedene na čelnu poziciju države u gotovo bezizlaznim situacijama, gotovo kao da im je jedina namjera da postanu ‘žrtveno janje’ već od prije razbiješnjelog društva.“³

Ono što je potrebno je radikalna promjena svijesti i žena i muškaraca koja će dovesti do toga da žena može i ima legitimno pravo da bude na čelu bilo koje organizacije, fondacije ili institucije ukoliko to želi i ima takve ambicije i sposobnosti. Potrebna je aktivacija žena na svim nivoima društva, jer postojeće stanje ponovo svodi njihovu svijest skoro na onakvu kakva je bila prije pokretanja drugog talasa feminizma. Time ne samo

² Bubalo S. (2015). Žene predsjednice čest su izbor siromašnih zemalja. Women in Adria (online). Dostupno na: <http://www.womeninadria.com/zene-predsjednice/> (21. decembra 2016.)

³ Ibid.

da se poništavaju dosadašnja zalaganja za prava i položaj žena, nego se koči i dalji napredak. Žena spisateljica, obrazovana žena, zaposlena žena, žena s pravom glasa na izborima, žena u pantalonama, žena u politici, žena kao sposobna liderka. Izborile su se za prvih pet navedenih stavki, dok kočnica stoji ispred posljednje dvije. Otkud sada, kada su u mnogo boljem položaju nego njihove prethodnice, da se pojavi pasivnost i manjak samopouzdanja, te pomirenje sa činjenicom da liderstvo pripada muškom svijetu i da je ženama mjesto isključivo uz šporet i kolijevku? Na isti način je potrebno mijenjati i svijest muškog dijela populacije tako da ohrabre, a ne sputavaju žene na putu ka liderstvu, te da taj put koji žena pređe da bi ostvarila svoj konačan cilj ne bude nužno duplo teži od onog koji pređe muškarac, kao što je to trenutno slučaj. Potrebno je da kompletno društvo uvidi da liderske sposobnosti nisu isključivo „muške“ sposobnosti i štaviše, da je sama podjela sposobnosti na „muške“ i „ženske“ besmislena i irelevantna.

Osim promjene svijesti, potrebna je i adaptacija zakonskog okvira tako da zahtijeva veću stopu zastupljenosti žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti. Međutim, bez promjene svijesti, promjena zakona je uzaludna. Formalno su žene bile zastupljene na listama tokom izbora 2016. godine i Izborni zakon BiH se ispoštovao. U praksi, te iste žene nisu osvojile mandate, da li upravo iz razloga što su na listama bile isključivo forme radi i popunjavanja određenih kvota, da li zbog njihove neaktivnosti i nezalaganja za programe stranaka, da li što su i biračice odlučile da podrže muškarce kao lidere, ili pak zbog toga što su smatrane nesposobnim za namijenjene funkcije jer su žene. Ženama je potrebna veća transparentnost na listama, ohrabrenje i aktivacija u programima stranaka i potrebno im je dati stvaran glas, a ne samo pojavu na plakatima i bilbordima.

Sve što je društveno i kulturološki objektivno u određenoj epohi se, detaljnom analizom, može svesti na subjektivno. Upravo je to slučaj i sa položajem žena u društvu. Ono što je dvadesetih godina prošlog vijeka bilo nemoguće i percipirano kao neostvarivo, pod objašnjenjem da je to objektivna realnost, je danas sasvim uobičajena pojava. Bilo bi poželjno da sljedeći godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini bude pozitivniji. Očekuje se da će u budućnosti „biti liderka“ postati društvena svakodnevica i da pojava liderki neće biti praćena šovinističkim i seksističkim izjavama, nego realnom procjenom njihovih sposobnosti, ne kao majki, supruga, pripadnica „nježnijeg pola“, poželjnih seksualnih objekata, nego isključivo kao liderki. Tranzicija društva se ne dešava preko noći. Potrebne su decenije. Tranzicija svijesti, kao što je evidentno, zahtijeva i vijekove.

ŽENE U POLITICI I NJIHOVE LIDERSKE POZICIJE

Anamarija Divković (Tuzla)

Kada u jednom patrijarhalnom društvu poput našeg, bosanskohercegovačkog, spomenemo riječi liderstvo i politika prve asocijacije na iste su bijeli muškarci u već poznim godinama, koji haraju političkom scenom od sredine 90-ih godina prošlog stoljeća. Većina tog istog društva dijeli stav da su ti muškarci prilično loši i neodgovorni u svom poslu, te da samo gledaju vlastitu korist. Postavlja se pitanje zašto onda ne napravimo neku promjenu, kada već vidimo u čemu je problem napretka, siromaštva, propasti i očaja Bosne i Hercegovine? Da li smo svi kukavice kojih je strah riskirati, te na lokalnim i općim izborima izabrati nešto drugačije? Da li se plašimo bolje budućnosti? Da li se plašimo onoga

što nam donose organiziranost, sigurnost i ravnopravnost? Da li se plašimo žena, njihove snage? I, u konačnici, zašto ženama dajemo tako malo vlasti?

Prilično samouvjereno bi svi negativno odgovorili na ova pitanja, no da li je to uistinu tako? Možda nam se sviđa položaj učahurenosti i situacije u kojoj čekamo... Ponekad ni sami ne znamo sta čekamo, ali eventualno kada se nešto desi, reći ćemo da smo baš to čekali, odnosno nismo. Ne znamo ni sta nam zapravo treba kako bismo se za to mogli boriti, nego kada se riješi neki problem, čije postojanje je bilo trivijalno, ozarimo se i mislimo kako smo odmah na dobrom putu i da će nas to lansirati u bezbrižnost i sigurnost. Povodljivi smo te je nama lako manipulirati. Lako nam je sve naše „glavonje“, koji nas godinama „žive zakopavaju“, predstaviti kao najbolje ljude za našu domovinu. Zar se ne poštujemo ni toliko da dostojanstveno možemo reći sta je dobro za nas, a šta ne? Kada prestanemo posuđivati naše mozgove drugima, da u njih pune bajke o tome kako nam je i ovako dobro te da bolje ne može, tek tada ćemo moći da kritički sagledamo sve loše oko nas i izaberemo poboljšanje. Žene su prepletene kroz razne nevladine organizacije, neke su posvećene samo njima, a neke cijelom društvu, ali žene su tu u većini te su na važnijim pozicijama. Kroz te primjere se uvjeravamo da je ono sto one rade za opće dobro, te da dobro i odgovorno obavljaju svoje zadatke. Zašto te iste žene ne bivaju izabrane za naša gradska/opštinska/općinska vijeća/skupštine ili na mjesta gradonačelnica i načelnica?! Zakon im svakako ne ide na ruku, jer se u BiH ravnopravnost predstavlja kroz 40:60 u korist muškaraca. Iako se mnoge organizacije za ravnopravnost spolova bore protiv toga i žele da uistinu svi budemo ravnopravni, nešto ih uvijek koči. Naravno da niko ne želi izgubiti svoju moć i sigurnost, a u situaciji kada bi liste činile jednak broj muškaraca i žena, brojni muškarci bi izgubili tu moć. To je i više nego jasan razlog kočenja sprovođenja zakona koji bi zagarantovao ravnopravnost.

U svijetu se susrećemo s primjerima žena političarki koje su apsolutne liderke te su na iznimno važnim pozicijama. Kada se dotaknemo njemačke politike svima na pamet pada kancelarka Angela Merkel, koja već dugi niz godina odgovorno i vrijedno obavlja svoj posao i možemo biti sigurni da je zasjenila sve muškarce koji sjede u našim foteljama. Šefica države jedanaest godina čini male korake koji donose ogromnu dobrobit Njemačkoj i njenom društvu. Hilari Klinton je žena koja je za američko društvo uradila bezbroj stvari, i ne samo za američko, njenu važnost je osjetila i naša domovina kojoj je ona pomagala tijekom rata te poslije njega. Iako nikada nije postala predsjednica najmoćnije države svijeta Hilari je uradila mnogo toga po pitanju ljudskih prava te zdravstvene zaštite za djecu. Imamo i prve dame, Mišel Obama, princezu Dianu, koje možda nisu direktno uključene u politiku, ali su svojim radom bile u mogućnosti da izlobiraju štošta kako bi se politička situacija u njihovim državama popravila. Sve te žene su pokazale kako žene jesu i trebaju biti sastavni dio političke elite jedne države. Žene u Bosni i Hercegovini se moraju mnogo više boriti za sebe, ni prethodno navedenim nije sve bilo podareno na pladnju. Morale su proći kroz mnogo veće izazove, prepreke i optužbe da bi postale ono što sada jesu, da bi dokazale da su one važne zbog politike koju vode, ne zbog toga što su lijepe, ženstvene ili samo što su njihovi muževi važne osobe. Bosna i Hercegovina je nedavno dobila jednu heroinu, koja je kao nezavisna kandidatkinja pobijedila na izborima i osvojila titulu gradonačelnice. Amra Babić je bila dovoljno hrabra da istupi iz stranke koja godinama pobjeđuje, pokaže hrabrost i odvažnost u nastavljanju branjenja njenih ciljeva i općedruštenog dobra.

Lokalni izbori jesu prošli, ali za nepune dvije godine nas čekaju novi, opći izbori, gdje će svako od nas dobiti novu mogućnost izbora. Do tada pratimo rad naših ministara, te vođeni dobrim primjerima uspješnih žena birajmo neku bolju i svjetliju budućnost. Možda do tada prestanemo biti

kukavice, odlučimo pa riskiramo, izaberemo žene kao novu snagu Bosne i Hercegovine. Osim toga, budimo dovoljno hrabre i odvažne kako bismo jednoga dana i same odlučivale o budućnosti naše domovine, birajmo sebe i rad na sebi.

LIDERI SUTRAŠNJICE

Marina Kucalović (Banja Luka)

Tema eseja „Lideri sutrašnjice“ sa namjerom je naslovljena u muškom rodu. Želeći da skrenem pažnju na orodnost koncepta lidera u nadi da će u budućnosti tu poziciju moći, bez dodatnih poteškoća, da zauzimaju i liderke sutrašnjice, kao ravnopravne liderke, nositeljke promjena i donositeljke odluka.

Od borbe Olimp de Guž za priznavanje ženskih prava kao ljudskih prava i borbe za ravnopravnost žena do danas prošlo je 224 godine. Za te 224 godine civilizacija se iz korijena promijenila u pogledu razvoja nauke, tehnologije, društvenih odnosa, ali ono što se zadržalo do danas jeste borba za ženska prava, odnosno neravnopravan položaj žena u društvu. Iako su se desili značajni pomaci i izuzetan napredak u pogledu prava žena, mi i danas imamo potrebu da govorimo o toj temi i da se bavimo razvojem i napretkom na polju postizanja ravnopravnosti žena.

Žene se bore za postizanje ravnopravnosti u svim sferama društvenog života, pa tako i u polju političkog angažmana koji nam pruža najveću mogućnost uticaja na promjene u zajednici u kojoj živimo. Iako danas žene imaju pravo na učešće u politici i ostvaruju ga, postoji problem i

mnoge prepreke u sticanju pozicije sa koje žene mogu suštinski da utiču na promjene, zbog čega će ovaj esej biti fokusiran na te probleme i njihovo rješavanje. Većina parlamentarnih stranaka BiH u Parlamentarnoj skupštini ima preko 50% žena u svom članstvu, međutim žene su i dalje manje zastupljen pol na izbornim listama, dok se broj izabраниh žena kreće oko 20%, manji je procenat žena u tijelima odlučivanja (prema podacima Agencije za ravnopravnost polova BiH¹). Ovakvi podaci pokazuju veliki napredak u polju ravnopravnosti polova, ali su i pokazatelj da u BiH postoji potreba za nastavkom poboljšanja položaja žena i podizanja svijesti o ovom problemu. Izuzetno mali procenat žena se nalazi na položajima odlučivanja i vođenja i jako mali broj žena se odlučuje da preuzme lidrske uloge u sferi javnog života.

Postoji više uzroka za ovakvu situaciju i položaj žena u društvu. Vodeći problemi jesu: neobrazovanost stanovništva, naročito žena; patrijarhalno shvatanje uloge žena u društvu; ekonomska zavisnost od muškarca i nedovoljna ili nikakva podrška ženama u polju javnog angažmana od strane muškaraca.

Prvi problem je neobrazovanost, čemu svjedoče i podaci popisa iz 2013. godine. Bosna i Hercegovina ima najveću stopu nepismenih u okruženju, a visokoobrazovanih tek 12%. Ovi podaci mogu biti jasni indikatori problema kada je riječ o nepoznavanju samih mogućnosti i prava žena. Bez mogućnosti obrazovanja, žena gubi samopouzdanje i ima veće šanse da bude ekonomski zavisna od muškarca, što je jedan od vodećih problema. U skladu sa ovom situacijom, formirao se stav da žena nije u mogućnosti da djeluje samostalno ni u javnoj sferi i da nije dovoljno odlučna, samostalna, da nema dovoljno samopouzdanja i sposobnosti da donosi važne odluke i bude liderka. Jedan od osnovnih koraka ka osnaživanju žena

¹ Agencija za ravnopravnost polova BiH

jeste povećanje procenta visokoobrazovanog stanovništva sa akcentom na žene. U pogledu obrazovanja bitno je da se balansirano podiže standard i svijest kod žena i muškaraca, kako bi djelovanje u ovoj oblasti bilo efikasnije i dalo maksimalne rezultate.

Takođe, veliki problem u Bosni i Hercegovini jeste sama svijest stanovništva o učešću žena u javnom životu, koji je skoro uvijek bio rezervisan samo za muškarce. U toku odrastanja i vaspitanja kao i adolescentnog doba, dok se formira ličnost, učimo kako privatna sfera pripada ženi, dok je javna namijenjena muškarcima. Dakle, i dalje je izražena ta podjela i postoji oštra distinkcija između muških i ženskih poslova. Sa takvim oblikovanjem svijesti, žene zapravo postaju same sebi najveća kočnica u pokretanju i aktiviranju svojih sposobnosti i ambicija u javnom i političkom životu. Veliku ulogu igraju i mediji koji promovišu liderske osobine koje su obično u muškom rodu i oslikavaju idealan model lidera kao muškarca, koji samom svojom fizionomijom treba da izazove osjećaj strahopoštovanja, dok se model žene predstavlja kao nježan, suptilan, emotivan i prilagodljiv, što vodi ka stavu da nije dovoljno jaka da preuzme jaku i stabilnu ulogu lidera. Takav stav usvajaju i same žene. Ukoliko neka žena uspije da se izbori za poziciju liderke ona dobija obličje muškog modela, stavlja se u kalup muškarca, pa nerijetko imamo analogije sljedećih tipova: priča kao pravi muškarac, vodi firmu kao muškarac, bori se kao muškarac... i slično, gdje muškarac predstavlja univerzalni model uspješnog vođe i uopšte model kojem je mjesto na samom vrhu, dok su za žene rezervisane prateće uloge koje treba da vrše funkciju „vjetra u leđa“ svojim muškim kolegama.

U vezi sa ovim problemom usko je vezan i sam stav muškaraca koji ne vide ženu kao kompetentnu konkurenciju i ne dozvoljavaju im da imaju ravnopravan status u sferama u kojima muškarci dominiraju. Iako postoji podrška od strane muškaraca da žene imaju ista prava i mogućnosti da budu prepoznate i angažovane, ipak u praksi se ne dešava isto i ne u

dovoljnoj mjeri kako bi podržali žene da zauzmu vodeće funkcije i pozicije kada je u pitanju donošenje odluka. Zbog toga je bitno edukovanje i muškaraca kako bi vidjeli ženu kao nekoga ko može biti i jeste jednak sa njima i kao nekoga ko ima sposobnosti da obavlja funkcije kao i bilo koji muškarac na njenom mjestu.

Jedna od metoda podizanja svijesti, prije svega kod žena, o njihovim mogućnostima jeste osnaživati njihovo umrežavanje. Potrebno je razvijati ideje, programe i edukacije za osnaživanje žena i podizanje svijesti, prije svega kod samih žena, o tome da one mogu i hoće i pružiti im maksimalnu podršku i sigurnost pri ostvarivanju njihovih aktivnosti, kako bi se motivisale za dalji angažman.

Kroz ove programe žene bi imale mogućnost da motivišu jedna drugu, da budu podrška u svakom segmentu angažovanja i da zajednički rade na razvoju strategija, metoda i procesa neophodnih za sprovođenje programa o podizanju svijesti o mogućnostima, pravima i ravnopravnosti djevojčica i žena.

Prvi član Povelje o pravima žene i građanke, kao zaključak ovog eseja, glasi: „Žena je rođena slobodna i ostaje jednaka muškarcu u svim pravima. Socijalne razlike mogu se opravdati samo blagostanjem zajednice“. Izuzetno je važna i neformalna edukacija žena, naročito u ruralnim područjima, gdje žene imaju manji prostor za ispoljavanje svojih ambicija, manji prostor za djelovanje, kao i tamo gdje vlada strogo patrijarhalno i tradicionalno funkcionisanje zajednica, gdje je potrebno raditi zajednički sa muškarcima i ženama. Pored toga, jedan od glavnih segmenata osnaživanja žena jeste i samo umrežavanje žena, kroz programe unutar država, ali isto tako i na međunarodnom nivou kroz saradnju sa međunarodnim organizacijama i institucijama (UN Women, udruženja žena i slično).

LIDERSKE VJEŠTINE KOD ŽENA: SLUČAJ ANGELE MERKEL

Edita Sablijić (Mostar)

Pojmovi lider i liderstvo često su korišteni pojmovi kako u poslovnoj, tako i u političkoj djelatnosti. Često se misli da su za lidera potrebne samo profesionalnost i obrazovanje u nekom polju djelovanja. Međutim, za lidera možemo kazati da je to osoba koja je ne samo profesionalac u određenoj oblasti, bilo poslovnoj ili političkoj, nego i profesionalac koji pridaje važnost bontonu i samom komuniciranju (verbalnom i neverbalnom), a kojeg trebaju krasiti osobine kao što su: samopouzdanje, hrabrost, optimizam, odlučnost, sigurnost i motivisanje članova i članica tima. Za liderstvo možemo reći da predstavlja proces u kome jedna osoba svojim stavovima i idejama utječe na ponašanja drugih ljudi, a koji se temelji na povjerenju i razumijevanju.

Kada bi analizirali lidera/liderku sigurno bi ustanovili da postoje određene distinkcije u ponašanju, raznim oblastima djelovanja, aktivnostima, ali i vođenju menadžerskih poslova. Mnogobrojna istraživanja pokazala su da su žene primarne nositeljice interaktivnog stila liderstva, odnosno da ovaj stil liderstva žene upravo zbog svojih obilježja, kao što su kolegijalnost, interakcija, prijateljstvo, primjenjuju češće od muškaraca, pa se on stoga prema njima i naziva. Za razliku od ženskog liderstva, „muški“ stil (engl. masculine leadership style) najčešće karakteriziraju autokratija, odvažnost, agresivnost, pa se shodno tome naziva i „tvrdi“ stil.¹ Lideri i liderke svakako da imaju sličnosti u stilovima liderstva. Neke od njih su: kompetencije, motivacija zaposlenika, članova i članica tima, želja za novim znanjem, ekstrovertnost i sl. Osim interaktivnog stila vođenja koje karakteriše liderke,

¹ Pološki Vokić, N., Bulat, I., Što žene lideri unose u politiku – psihološka i radna obilježja, stil vođenja, interesi i perspektive, Sveučilište u Zagrebu, 2012., str. 8.

one treba da se bore za svoju poziciju i interese, ali i da u drugim ženama probude osjećaj samouvjerenosti i liderstva, te skrenu pažnju na njihove kompetencije, znanja, sposobnosti i vrijednosti.

Jedna od svjetski poznatih liderki jeste Angela Merkel. Rođena je 17. jula 1954. godine u Hamburgu, fizičarka po osnovnom studiju i hemičarka po doktorskim studijima. Njemačka kancelarka, svjetska liderka, kako je mnogi oslovljavaju, već jedanaest godina vlada jednom od najmoćnijih država. Angela Merkel je 11. novembra 2005. godine postala prva žena kancelarka u historiji njemačke politike. Često je nazivaju "Alfa Tier", odnosno Njemci je predstavljaju kao nekoga ko ima potrebu da bude „vođa u čoporu“.

Mnogima je u izrazito muškoj domeni, kakva je politika, trebalo vremena da se naviknu na tu jednostavnu činjenicu. Tako je njen prethodnik, bivši kancelar Gerhard Schroeder, u izbornoj noći poručio Angeli Merkel da nije sposobna za funkciju za koju se kandidirala. Međutim, on je ubrzo bačen u zaborav, dok je Angela Merkel uspjela da zasjedne i na njemački, evropski, ali i svjetski politički tron. Za razliku od Schroedera, bivši predsjednik Svjetske banke, James Wolfensohn, kaže da ona nije neko ko će trčati po svijetu, nastojeći dobiti priznanje zbog svog predsjednikovanja. Bez njezinih osobina ne bi se moglo upravljati Njemačkom, jer to „nije posao za slabiće.“

Nije slučajno što je Angela Merkel godinama bila birana i za „najmoćniju ženu svijeta“, pa ni što je 2015. godine bila i u najužem krugu za Nobelovu nagradu za mir, zajedno s papom Franjom i Tuniškim nacionalnim kvartetom za dijalog. Dobri poznavatelji tvrde da se Angela Merkel u ove političke visine uzdigla zahvaljujući vlastitim načelima: ne pokazuje emocije, za nju je kriza nova prilika, biti fleksibilna, pokazuje moć i traži lojalnost, za nju voditi znači služiti, ne daje lažna obećanja, razmišlja glavom, a ne srcem. Angela Merkel nadmašila je samu sebe kada je smogla snage u uzavreloj političkoj i kulturološkoj atmosferi u SR Njemačkoj

kazati i sljedeće: „Moram iskreno reći, budemo li se morali ispričavati što u izvanrednim situacijama pokazujemo ljudsko lice, onda ovo nije moja zemlja“.

U svojim javnim nastupima Angela Merkel se najčešće predstavlja kao političarka sa stavom, koja svojom verbalnom i neverbalnom komunikacijom pokazuje moć, znanje i kompetencije za funkciju koju obavlja. Piramidom od prstiju, koja je na neki način čini prepoznatljivom, postala je liderka koju karakterišu smirenost i snaga. Koristeći se ovim karakterističnim neverbalnim znakom, predstavila se kao osoba koja posjeduje samopouzdanje, ali i autoritativnost. Njena samouvjerenost veže se za moć i kontrolu koju posjeduje, kao i za bogato političko iskustvo. Često koristeći ovaj gest on je postao prepoznatljiv kao „Merkelin dijamant“.

Degradiranje žena, njihovih kompetencija, znanja i vještina od strane muškaraca i u XXI vijeku česta je pojava u mnogim društvima. Iako se nerijetko bore za svoja prava i interese u nekim društvima žene još uvijek nisu uspjele da se pozicioniraju na visoke funkcije. Neki autori navode da problem može biti u dominaciji muškaraca, a ponekad to može da bude i nezainteresovanost žena, manjak samouvjerenosti i hrabrosti.²

Suprotno navedenom, Angela Merkel je pozitivan primjer liderke koju krase sve potrebne osobine za jednu svjetsku političarku. Razne izjave o njenoj nestručnosti, neznanju i nekompetentnosti, najčešće od muškaraca, nisu je pokobile da postane prva njemačka kancelarka, kao i svjetski poznata političarka. Svojom hrabrošću, samouvjerenošću i borbom je pokazala da se uprkos raznim degradiranjima može uspjeti ukoliko posjedujete navedene osobine.

² www.zene liderke.ba, http://proeduca.net/wp-content/uploads/2015/08/zene_liderke.pdf, 23.12.2016., 16:28h.



© Transparency International Bosna i Hercegovina

BANJA LUKA

Gajeva 2,
78000 Banja Luka

SARAJEVO

Mehmed Bega Kapetanovića Ljubušaka 4,
71000 Sarajevo

www.ti-bih.org

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales



The opinions contained in this publication do not necessarily reflect those of the Government of Canada' / 'Mišljenja sadržana u ovoj publikaciji ne odražavaju obavezno i mišljenja Vlade Kanade

